

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ İÇİN
İSLÂMİ FİNANS İLKELERİNE UYGUN MODEL
ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat ERGÜVEN

İstanbul
Aralık- 2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ İÇİN
İSLÂMİ FİNANS İLKELERİNE UYGUN MODEL ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat ERGÜVEN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yusuf DİNÇ

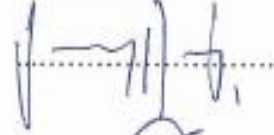
İstanbul
Aralık-2019

TEZ ONAYI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslâm Ekonomisi ve Finans Anabilim Dalı, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Yusuf DİNÇ

Üye Prof. Dr. İbrahim Güran YUMUŞAK

Üye Prof. Dr. Servet BAYINDIR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAĞHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi İçin İslâmi Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza

Murat ERGÜVEN

ÖNSÖZ

Banka-dışı faizsiz bir finansman yöntemi olarak ele alınan tasarrufa dayalı finans sistemi, 1991 yılından bu yana Türkiye’de uygulamaktadır. Tasarrufa dayalı finans (TDF) sisteminin İslâmi finans ilkelerine göre modellenışı üzerine yeterince araştırma yapılmadığı görölmektedir.

Bu tez çalışmasında TDF sisteminin iş modeli tanımlanmış ve bu finansal iş modeli üzerinden TDF sistemine İslâmi finans ilkelerine uygun bir model önerisi getirilmiştir.

İktisadî düzen içerisinde uzun vadeli ve düşük maliyetli (konut, araç, arsa, hac, düğün, askerlik, eğitim, sağlık, turizm, iş kurma ve benzerlerinin) finansman ihtiyacı bu çağda şiddetle hissedilmiştir. Buna mukabil ekonomik aktörlerin çoğu finansman ihtiyaçlarını karşılariken İslâmi finans ilkelerine uygun yöntemlere başvurumaktadırlar.

Bu anlamda ekonomik aktörlerin finansman ihtiyaçlarına cevap verebilecek tasarrufa dayalı banka dışı-faizsiz finansal uygulamalar da zamanla çeşitlenerek gelişmiştir. Konvansiyonel sistem dışındaki bu finansal yöntemlerin İslâmi finans ilkelerine uygunluğu bu araştırmanın temel konusudur.

Bu çalışma ile “Tasarrufa dayalı finans sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun model önerisi”nde bulunulmuştur. Böylece çalışma literatüre katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın Türkiye’de ve Dünya’da İslami finans sektörüne faydalı olmasını temenni ediyorum.

Murat ERGÜVEN

İstanbul-2019

ÖZET

TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ İÇİN İSLÂMÎ FİNANS İLKELERİNE UYGUN MODEL ÖNERİSİ

Murat ERGÜVEN

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yusuf DİNÇ

Aralık-2019, 80 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, İslâmi finans ilkeleri ışığında banka-dışı faizsiz bir finansman modeli olan Tasarrufa dayalı finans (TDF) sistemi için İslâmî finans ilkelerine uygun bir model tasarlamak ve önermektir.

Bu çalışmada önce araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiş, literatür taraması yapılmış ve araştırmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. Sonra TDF sistemi ve İslâmî finans sistemi incelenmiştir. Araştırmada TDF sisteminin İslâmî finans ilkelerine uymayan bir yönünün olmadığı görülmüştür.

Yapılan araştırma ve çalışma sonucunda bu verilerden hareketle fikhî görüşler etrafında TDF sistemi için İslâmî finans ilkelerine uygun bir finansal işleyiş modeli tasarlanmış ve öneride bulunulmuştur.

Bu çalışmada, TDF sistemi hakkında bilgi edinmek, hali hazırda var olan bir durumu tespit etmek ve bulgulardan hareketle sistem için İslâmî finans ilkeleri çerçevesinde bir model önermek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Analiz boyutunu ön plana alan, iş modeli araştırmasına dayanan bu araştırmanın bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Tasarrufa dayalı finans sistemi, Banka-dışı faizsiz finans sistemi, Elbirliği Sistemi, İslâmî finans sistemi

ABSTRACT

A MODEL RECOMMENDATION FOR SAVING BASED FINANCE SYSTEM IN COMPLIANCE WITH ISLAMIC FINANCE PRINCIPLES

Murat ERGÜVEN

Master, International Finance and Participation Banking

Thesis Advisor: Assoc, Professor Yusuf DİNÇ

December-2019, 80 Pages

The aim of this study is to design and propose a model in accordance with the principles of Islamic finance for the Savings-based finance (SBF) system, which is a non-bank interest-free financing model in light of Islamic finance principles.

In this study, firstly the aim and importance of the research, the limitations of the research were stated, literature review was done and the method of the research was emphasized. Then SBF system and Islamic finance system were examined. In the study, it is seen that there is no aspect of the SBF system that does not comply with Islamic finance principles.

As a result of the research and study, a financial functioning model was designed and proposed for the SBF system in accordance with Islamic finance principles based on these data.

In this study, content analysis method was used to obtain information about SBF system, to identify an existing situation and to propose a model for the system within the framework of Islamic finance principles.

This research based on the business model research, which gives the analysis dimension to the forefront, is thought to contribute to the scientific studies.

Key words: Saving-based finance system, Non-bank interest-free finance system, Cooperation system, Islamic finance system.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	İ
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	İİ
ÖNSÖZ	İİİ
ÖZET	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	İX
ŞEKİLLER LİSTESİ	İX
KISALTMALAR	X
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.3. Literatür İncelemesi	3
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	15
İKİNCİ BÖLÜM	17
TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ	17
2.1. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Tanımı	18
2.2. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Temeli.....	19
2.3. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Özellikleri ve İşleyişi.....	21
2.4. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Yöntemleri.....	23
2.4.1. Çekilişle Teslim Yöntemi	24
2.4.1.1. Kira Yardımlı Yöntem	25
2.4.1.2. Kısaltılmış Vadeli Yöntem.....	26
2.4.1.3. Değer Artışlı Yöntem.....	26
2.4.2. Vade Ortası Teslim Yöntemi	27
2.4.2.1. Klasik Vade Ortası Teslim Yöntemi.....	27
2.4.2.2. Peşinatlı Erken Teslim Yöntemi	27

2.5. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Olumlu Yönleri.....	28
2.6. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Olumsuz Yönleri	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
İSLÂMÎ FİNANS İLKELERİ VE İSLÂMÎ FİNANS YÖNTEMLERİ	30
3.1. İslâmî Finans Sistemi	30
3.2. İslâmî Finansın Temel İlkeleri	32
3.2.1. Ribâ Yasağı	32
3.2.2. Belirsizlik (Gharar-Ğarar) Yasağı.....	34
3.2.3. Haram Olan Faaliyet Yasağı	35
3.2.4. Risk Paylaşımı.....	37
3.3. Varlığa Dayalı Olma	37
3.4. İslâmî Finans Yöntemleri.....	37
3.4.1. Müşâreke	38
3.4.2. Mudârebe	39
3.4.3. Murâbaha	40
3.4.4. Selem ve İstisna	41
3.4.5. İcâre (Leasing, Finansal Kiralama).....	42
3.4.6. Vekâlet (Wakala)	42
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	44
TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ İÇİN	
İSLAMİ FİNANS İLKELERİNE UYGUN MODEL ÖNERİSİ	44
4.1. TDF Sistemi'nin Konvansiyonel Aracılık Yönü	44
4.2. TDF Sistemi'nin İslâmî Finansal Aracılık Yönü	46
4.2.1. TDF İçin İslâmî Finansal Aracılık Model Önerisi	49
4.2.2. Klasik Çekilişli Yöntem İslâmî Finansal Model Tasarımı.....	57
4.2.3. Kısaltılmış Vadeli Çekilişli Yöntem İslâmî Finansal Model Tasarımı.....	58
4.2.4. Vade Ortası Yöntem İslâmî Finansal Model Tasarımı	59
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	60
KAYNAKÇA	62
EKLER.....	67

EK: 1-A) EBUBEKİR SİFİL'İN FIKHİ GÖRÜŞLERİ.....	67
EK: 1-B) EBUBEKİR SİFİL'İN FIKHİ GÖRÜŞLERİ.....	68
ÖZGEÇMİŞ.....	69

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: TDF Kuruluşları ve Temmuz Ayı Tahmini Finansal Göstergeler.....	18
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Araştırmanın Süreci.....	16
Şekil 2.1: Sistemin İşleyiş Süreci	23
Şekil 2.2: Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi Yöntemleri	24
Şekil 4.1: Konvansiyonel Bankacılık Finansal Aracılık İşleyişi	44
Şekil 4.2: Tasarrufa Dayalı Finansal Aracılık	45
Şekil 4.3: İslâmi Finans Aracılık Modeli.....	47
Şekil 4.4: Sistemin İşleyişi Süreci	48
Şekil 4.5: Tasarrufa Dayalı Finansal Aracılık	50
Şekil 4.6: TDF Sistemi'nin İslâmi Finansal Aracılık İş Modeli.....	56
Şekil 4.7: TDF Sistemi Çekilişli Yöntem İslâmi Finansal Model Tasarımı.....	57
Şekil 4.8: TDF Sistemi Kısaltılmış Vadeli İslâmi Finansal Model Tasarımı	58
Şekil 4.9: TDF Sistemi Vade Ortası İslâmi Finansal Model Tasarımı	59

KISALTMALAR

AAOIFI	:	İslâmi Mali Kuruluşlar Muhasebe ve Denetleme Kurumu
AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	:	Adı Geçen Eser
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
İKF	:	İpotekli Konut Finansmanı
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
ss.	:	Sıralı sayfa
TDF	:	Tasarrufa Dayalı Finans
TDFS	:	Tasarrufa Dayalı Finans sistemi
TDFF	:	Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans
TOKİ	:	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜFE	:	Tüketici Fiyatları Endeksi
t.y.	:	Tarih Yok
VDMK	:	Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
YTS	:	Yapı Tasarruf Sandığı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Türkiye’de İslâmi hassasiyete sahip bireylerin finansman ihtiyaçlarını gidermeye yönelik halen yeterli ve kalıcı çözümler üretilmemiştir. Uzun vadeli ve düşük maliyetli finansman sağlayan İslâmi finansal araçların gelişmemiş olması bu kesimi farklı finansal model arayışlarına sevk etmiştir.

Bu anlamda Türkiye’de 1991 yılından bu yana, uzun vadeli ve düşük maliyetli bir finansman yöntemi olan tasarrufa dayalı finans sistemi ile gayrimenkul ve araç sahibi olmak isteyen bireylerin tasarruflarını bir havuzda toplayarak finansman ihtiyacına çözüm üretilmektedir.

İslâmi finans yöntemleri ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Fakat tasarrufa dayalı finans sistemi ve tasarrufa dayalı finans sisteminin İslâmi finans modeli üzerine yapılmış yeterli sayıda çalışma olmadığı görüldüğünden böyle bir çalışmanın sektör ve akademi çevreleri için yararlı olacağı düşünülmüştür. Çalışmanın Türkiye’de ve Dünya’da konvansiyonel, İslâmi bankacılık ve finans modellerinin gelişmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Tasarrufa dayalı finans (TDF) sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun bir model tasarlamak ve önermektir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları, literatür incelemesi, araştırmanın yöntemi, araştırmanın yöntemi, ikinci bölümde TDF sisteminin tanımı, TDF sisteminin temeli, TDF sisteminin özellikleri ve işleyişi ve TDF sisteminin yöntemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde İslâmi finans sistemi, İslâmi finansın temel ilkeleri ve İslâmi finans yöntemleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise TDF sistemi üzerine yapılan fikhî tartışmalar sistematik biçimde analiz edilerek TDF sistemi için İslâmi finans ilkeleri çerçevesinde bir model tasarımı yapılmış ve önerilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de İslâmi hassasiyete sahip bireylerin finansman modeli arayışları uzun yıllardan beri devam etmektedir.

Bu anlamda, bu kesimin konut, araç, arsa, hac, düğün, askerlik, eğitim, sağlık, turizm, iş kurma ve benzeri hususlarda finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında tasarrufa dayalı finans sistemi giderek önem kazanmaktadır. Keza bu finansman ihtiyaçlarını karşılama yöntemi de ayrıca önemli toplum kesimleri için hassasiyet barındırmaktadır.

Bu hassasiyete sahip bireylerin arayışı banka-dışı TDF sisteminin doğmasına ve gelişmesine imkân sağlamıştır. Bu sistem ile konut, araç ve arsa sahibi olan veya olmak isteyen çok sayıda birey vardır. Yapılan bu çalışmada Türkiye’de TDF sistemi için İslâmi finansal iş/aracılık modeli tasarlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı, konut, araç, arsa, hac, düğün, askerlik, eğitim, sağlık, turizm, iş kurma ve benzeri hususunda ihtiyaç duyulan finansmanı sağlamak için ekonomik aktörler tarafından tercih edilen Tasarrufa dayalı finans sistemine İslâmi finans ilkelerine uygun bir model tasarlamak ve önermektir.

Yapılan bu çalışmanın TDF sistemini uygulayan kuruluşlara ve kurumsal düzenlemeleri yapacak olan devlet kurumlarına, konu üzerine çalışma yapacak olan akademisyenlere ve literatüre katkı sağlaması düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada da diğer çalışmalarda olduğu gibi farklı metodolojik sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu çalışmanın uygulamasında Türkiye’de TDF sistemine benzer sistemlerin azlığı ve henüz İslâmi finansal modelinin olmamasıdır.

Bu çalışmada TDF sistemini uygulayan şirketlerin internet sitelerindeki veriler, basılı dokümanları ve firmaların paylaştığı bilgiler esas alınmıştır. Bunun dışında TDF sistemi uygulayan mevcut pazar şartlarında pazar lideri olan bir firmanın çalışma prensipleri ve modeli esas alınarak yürütülmüştür. Bu nedenle farklılaşan uygulamalara fazla değinilmemiştir.

1.3. Literatür İncelemesi

Araştırma konusuna ilişkin bildiriler, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş ancak konuya ilişkin az sayıda çalışma yapılmış olduğu görülmüştür. Yapılan literatür taraması sonucunda; araştırma konusu olan TDF sistemi hakkındaki çalışmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir.

Kılıç (2016), Konut finansman modeli olarak yapı tasarruf sandıkları; Almanya ve Türkiye'deki uygulamaları adlı çalışmada, Yapı tasarruf sandığı (YTS) sistemini incelemiştir. Bu çalışmada Kılıç, devletin bireylerin konut ihtiyacını karşılamak için gerekli finansmanın sağlanmasına yönelik tedbirler alması gerektiğini belirtmiştir. Çalışmada, Türkiye'de YTS sisteminin de konut finansmanı için düşünülen bir model olduğu ve konut finansmanı için bazı düzenlemeler yapıldığı halde, istikrarlı bir finansman sisteminin oluşturulamadığını da ifade etmiştir.

Konut alımları için yeni bir finansman yöntemi, YTS sistemi adlı çalışmada Demir (2014), Almanya'da ve Avrupa'da uzun süredir başarıyla uygulanan, özellikle orta gelir grubundaki bireylerin konut sahibi olmasına imkân veren YTS sisteminin ileride Türkiye'de de gündeme geleceğini ifade etmektedir. Ayrıca çalışmada, YTS sistemin avantajları, dezavantajları ve benzer ülke uygulamaları gibi konular incelenmiştir.

Demir, çalışmasının değerlendirme bölümünde; farklı konut finansman modellerinin ülkeler için önemli avantajlar sunacağını belirtilmiştir. Bu çerçevede, YTS'lerin tasarrufları artırarak sermaye birikimi sağlaması, yatırımları hızlandırması, cari açığı düşürmesi gibi imkânlar sunması sayesinde ülkenin makroekonomik kırılganlıklarını azaltabilecek özelliğe de sahip olduğunu ifade etmektedir.

YTS sisteminin Türkiye'de başarıyla uygulanabilmesi için YTS sisteminin devlet tarafından teşvik edilmesinin gerektiğini ifade eden Demir çalışmada, Türkiye'de tasarrufu teşvik için bireysel emeklilikte %25 oranında devlet katkısı sağlandığı, YTS Sistemi'nin Türkiye'ye uyarlanması aşamasında bireysel emeklilikte olduğu gibi devlet katkısının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Altay (1997), YTS'ler ile ilgili çalışmada, belediye bankacılığı olarak ifade edilen Almanya örneğini oluşturan tasarruf sandığı sistemini incelemiştir. Altay, yapı tasarruf sandıklarının yasal sorumluluklarının yerel yönetimlere ait olduğunu ve Alman bankacılık sektöründe ticarî bankalar sektöründe yer aldığını belirtmektedir.

Karaman (2011: S. 9, 16-18), Eminevim firmasının yayını olan Elbirliği dergisinin 9. sayısında firmanın kendi uyguladığı yöntemlerin fikhî uygunlukları ile ilgili sorulan sorulara cevaplarda aşağıdaki görüşlere yer vermiştir.

Karaman, “Eminevim’in uyguladığı finansman sistemlerinden biri olan “**çekiliş ile teslim**” sistemi hakkında sorulan soruya cevaben bu sistemin fıkıhta oturduğu yerin karşılığı bulunan bağış demek olan ivazlı hibe olduğunu belirtmiştir. Karaman, bunu şöyle bir örnek vererek ağıklamıştır: “Örnek olarak ben size bir şey bağışlıyorum; ancak karşılığının geleceğini bilerek bağışlıyorum. Diyelim ki 60 kişi bir araya getiriyorsunuz, belirli miktarlarda taksit ödemesi yapıyorlar meselâ 1.000 lira olsun bu rakam. Bu kişiler arasında yapılan kurada teslim sırası kime gelirse evi o kişi alıyor. Aslında evi alan kişinin evinin değer olan 60.000 liranın sadece 1.000 lirası o kişiye ait, kalan 59.000 lirası diğer 59 kişinin; ancak o 59 kişi evini ilk alan kişiye bu parayı hibe etmiş yani bağışlamış oluyor. Ev de bağışlanan para da artık o kişinin oluyor. Bunun karşılığında evini ilk alan kişi de 60 kişinin tamamı evlerini alıncaya kadar ayda 1.000 lira kalan 59 kişiye bağışlamayı taahhüt etmiş oluyor. Böylelikle 60 kişinin tamamı sırayla evini almış oluyor. Evi ister Eminevim’den isterse başka yerden alsın, bunun bir önemi yok”.

Karaman, firmanın uyguladığı “**kira yardımı**” konusunda ise; “Uygulamada bir sıkıntı olmadığını ancak isim olarak fıkıhta bir zemine oturmadığını, bu uygulamanın adının kira yardımı olmaması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü evini ilk alan kişi artık o evin maliki oluyor. Oturduğu eve kira ödemesi anlamsız olur.” şeklinde cevap vermiştir. Karaman, açıklamasının devamında “Kişiler arasında adil olmak lazım, ancak isim olarak kira yardımı demek doğru olmaz. Buna kira yardımı demek yerine kişilerin ödeme tablolarını ve mükellefiyetlerini oluşturmak lazım. İvazlı hibe demiştik bu uygulamaya, ivazlı hibede eşitlik şartı yoktur. Yani herkes 1.000 lira ödeyecek diye bir kaide yok. Siz bana 1.000 lira hibe ettiniz diye benim de size 1.000 lira hibe etmem gerekmez. Altmışıncı sırada evini alan kişi 600 lira hibe ederken sisteme, 1. sırada evini alan kişi 1.000 lira hibe edebilir. Bu caizdir. Neticede biz ödediğimiz taksiti hibe ediyoruz. Eğer ödünç vermiş olsaydığk o zaman eşitlik olması gerekirdi. Zaten kira yardımı diye bahsettiğiniz miktar reel kira değeril. Bu konuda kira yardımı demek yerine herkes için bir ödeme tablosu oluşturmak doğru olacaktır. En baştan herkes ne ödeyeceğini bilmelidir. Bu uygulamanızı İşlâm hukukuna göre bir

zemine Şu Şekilde oturtmalısınız. 60 kiŐiden evini ilk alanın ödeyeceği miktar Őudur, evini 60. sırada alacak kişinin ödeyeceği miktar Őudur.” ifadelerine yer vermiştir.

Karaman, “**vade ortası yöntemin**” ise; bağış olmadığını, ödünç verme olduğunu, esasında bu uygulamanın karz-ı hasen olduğunu başka bir ifadeyle bunun faizsiz ödünç para vermek olduğunu ifade etmektedir. Karaman, ayrıca burada gösterilmesi gereken hassasiyet, bir kişinin verdiğinden daha fazlasını almamasını ve aldığından daha fazlasını dememesini sağlamak olduğunu da belirtmiştir. Bunu bir örnek ile açıklayan Karaman, “Diyelim ki bir kişi 30.000 lira tutarında bir organizasyona girmiŐ olsun ve 1.000 lira taksit ödediğini düŐünelim. Bu kişi önce 15 ay boyunca her ay 1.000 lira ödüyor, yani bu sisteme girmiŐ diğer insanlara ödünç veriyor. 15. ayın sonunda toplam parasını alıyor, fazladan 15.000 lira daha alıyor, bu seferde bu kişi sistemdeki diğer kişilerden ödemek Şartıyla dn alıyor. Yani başta kişi diğer kişilere ödünç vermiŐti, taksitin ortasına geldiğinde de kişi diğer kişilerden ödünç almaktadır. Burada önemli olan kimse ödediğinden fazlasını almamalı, aldığından az dememelidir.” demektedir.

Karaman, **organizasyon/hizmet/katılım bedeli** hakkında ise burada alınan paranın yapılan organizasyonun ve hizmetlerin bedeli olduğunu ve bunda bir sakınca olmadığını bu uygulamanın da karz-ı hasen olduğunu belirtmiştir.

Sifil (2013), Eminevim Elbirliği Sistemi’nin Fıkhı Temelleri başlıklı yazısında sistemi “vekâlet” ve “icâre” olmak üzere iki ayrı muamelenin bir araya getirilmesi Şeklinde açıklamaya çalışmıştır. Buna göre Şirketin müşteriler ile yaptığı sözleşmeyi umumı bir vekâlet akdi olduğunu başka bir ifadeyle Eminevim’in baŐlangıŐta üyeler tarafından “**vekil**” kılındığını “Ben taksitle, Şu fiyatla bir ev almak istiyorum. Bu iş için Eminevim firmasına umumı vekâlet verdim. Eminevim, benim bu maksadımı gerçekleştirmek, taksitle uygun bir ev satın almak üzere beni zarara uğratmayacak her türlü meşru tasarrufta bulunabilir.” Şeklinde ifade etmektedir. Bu tarz bir vekâletin caiz olduğunu, bu vekâlet akdinde vekilin belli bir ücret talebinde bulunabileceğini ve organizasyon ücretinin vekâlet creti olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

Sifil, yazısında; Eminevim, aldığı umumı vekâlet ile aynı maksatla kendisini aynı tarzda vekil tayin etmiş bulunan diğer müvekkillerin/iştirakçilerin/üyelerin taksitlerini toplayacağı bir havuz oluşturur ve bu havuzda biriken taksitleri birleştirerek her ay mülkiyeti müvekkiller/üyeler arasında olmak üzere bir ev satın aldığını belirtmektedir. Ayrıca, firmanın kendisine verilen umumı vekâletin, evin evsafı konusunda

çıkabilecek muhtemel anlaşmazlıkları baştan engelleyici bir fonksiyona sahip olacağını da ifade etmektedir.

Sifil, yazısının devamında; mülkiyeti müşterek olmak üzere satın alınan eve, aralarında her ay çekilecek kur'a ile bir müvekkil/iştirakçi/üye, diğer üyelere vekâlet eden Eminevim ile belli bir "icâre akdi" yaparak oturabileceğini, bu şekilde her ay alınacak müşterek mülkiyetli evde, kur'a ile belirlenecek bir üyenin oturabileceğini ve kendisiyle, "ikinci aşama"da zikredilecek şekilde icâre/kira sözleşmesi yapılacağını ifade etmektedir.

Sifil, ikinci aşamayı şu şekilde açıklamaktadır: "Kur'a sonucu belirlenen üye, diğer üyeler arasında müşterek mülkiyetli olarak satın alınan evde kiracı olarak oturmaya başlayacaktır. Bu andan itibaren kendisiyle "icâre akdi" imzalanacak. Evde oturmaya başlayan iştirakçi, en baştan Eminevim ile vekâlet sözleşmesi imzalarken üzerinde anlaşığı taksidi ödemeye devam edecek, ancak buna ilâve olarak bir miktar fazla ödemede bulunacaktır. Bu fazlalık mevcut sistemde "ev almak için sırasını bekleyen ve kiracı durumunda olan diğer iştirakçilere yardım/katkı" olarak izah edilmektedir. İcâre akdi devreye sokulduğunda ise bu uygulamanın izahı şöyle olacaktır: İştirakçi (müvekkil) müstakil olarak mülkiyetine alabileceği ev için yapması gereken ödemeyi henüz tamamlamamıştır. Bu durumda o, kendisinin de dâhil olduğu iştirakçilerin katılımıyla ve hepsinin ortak mülkiyeti olan bir evde oturmaktadır. Dolayısıyla diğer iştirakçilere bir miktar kira ödemesi tabiidir. Bu durumda (sözgelimi) kendisinin normal taksidi ayda 1.000 lira ise o, bunu ileride müstakilen mülkiyetine geçireceği evin taksit olarak ödemeye devam edecek, buna ilâveten de (sözgelimi) 100 lira daha ödeyecektir ki, bu da "kira bedeli" olacaktır.

- Süreç sona erene kadar bu şekilde iştirakçilerden her biri her ay alınan müşterek mülkiyetli evlerde oturacak ve bir yandan ileride müstakilen malik olacakları evin taksitlerini öderken, diğer yandan ilâve bir bedeli "kira ücreti" olarak ödeyeceklerdir.
- Bu durumdaki her iştirakçi ile kira akdi imzalanacak ve bu akitte, dilerse o evi başkasına kiraya verebileceği maddesi de eklenecektir. Ancak mülkiyet müşterek olduğu için evi başkasına satması söz konusu olmayacaktır.
- Bu şekilde bütün iştirakçiler sürecin sonunda taksitlerini bitirdiklerinde icâre akdi sona erecek ve "temlik" alacaktır.

Bu durumda en başta iştirakçilerden (müvekkillerden) alınan vekâlet de vekâletin gayesi gerçekleştiği için sona erecektir”.

Talu (2014: C. 3, 665-670), “Eminevim” uygulamada ivazlı bir hibedir, bir teavündür” başlıklı çalışmasında aşağıdaki görüşlere yer vermiştir.

Talu, “Eminevim’in çekilişli sistem, vade ortası teslim ve peşinatlı erken teslim olarak uyguladığı sistem ivaz, başka bir ifadeyle bağışlanan tarafa herhangi bir mükellefiyet yükleyen şart ile yapılan hibeden, bir teavün yani karşılıklı bir yardımlaşma ve dayanışmadan ibarettir. Genellikle kadınların “altın günü” de bu iki ilkeye dayanmaktadır.” demektedir.

Çalışmasında, bunun karz-ı hasen veya sarf ile alakası olmadığını belirten Talu, uygulamada organizasyona katılan üyelerin fiilen borç veren ve borç alan taraf olmadığı gibi alıcı ve satıcı da olmadıklarını ifade etmiştir. Organizasyona katılan üyelerin karşılıklı hibe ve yardım edici ve hibeyi, yardımı kabul edici olduklarını da belirten Talu, bazı hibelerin birer ivaz şartıyla yapılmasının muteber olduğunu da ifade etmektedir. Dolayısıyla ivaz şartıyla mukayyed olan hibelerin, sadakaların sahih ve şart muteber oluşunu ve şer’an caiz olduğunu belirten Talu, bu ivazın gerek hakikaten bir bedel olsun ve gerek birlikte ikamet etmek, zulümde bulunmamak, boşmamak gibi hükmen bir bedel, bir ivaz olsun eşit olduğunu ifade etmiştir. Talu, verdiği örnekte; “Meselâ, bir kişi, başka bir kişiye hitaben: ‘Bana şu kadar para vermek veya benim şu kadar borcumu ödemek şartıyla şu evimi sana hibe ettim.’ deyip o kişi de bu şartı kabul ve ifa etse hibe lâzım olmuş olur. Şart veya mükellefiyeti de içine alabilen ivazlı hibe başlangıç itibariyle hibe ise de sonuç itibariyle satımdan ibaret olduğu için de câizdir.” demektedir.

Mecelle’nin 855. maddesinde “İvaz şartı ile olan hibe sahih ve şart muteberdir.” hükmü yer aldığını belirten Talu, ivazlı hibenin caiz olmasının hadis-i şeriflere dayandığını ifade etmektedir. Verdiği örnekte Talu, “Meselâ, hibede ivaz, akid sonrasında bağışlanan kişi tarafından gönüllü olarak verildiği zaman ivazlı hibe, akid esasında şart koşulan veya kararlaştırılan bir karşılık konumunda olduğu zaman ise ivaz şartlı hibe söz konusudur.” ifadelerine yer vermektedir.

Talu, birinci tür ivazlı muamelenin, birbirinden bağımsız iki ayrı hibe akdi olarak da görülebileceğini, bu tür ivaz akdin mahiyetine tesir etmeyeceğini ifade etmektedir.

Hatta bunun, hibeyle hibeyle karşılık verme, verilen hediyeye hediye ile mukabele etme anlamında düşünüldüğünden olumlu da karşılanabileceğini belirtmiştir.

Talu, ivaz şartlı hibenin Hanefilerden Züfer dâhil fakihlerin çoğunluğuna göre başlangıçtan itibaren satım hükmünde iken Hanefilerin çoğunluğuna göre başlangıç itibariyle hibe; sonuç itibariyle satım sayıldığını, yapılan işlemin hibe veya satım sayılmasının bilhassa kabz öncesi akdin bağlayıcılık kazanması, şüf'a, ayıp veya görme muhayyerliği gibi hakların gündeme gelmesi yönüyle önem taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca Talu, bu tür ivazın, akdi bir bakıma iki taraflı hale getirdiğinden bağışlayanın akdî sorumluluğuna ve rücu hakkına da olumsuz yönde tesir edeceğini ifade etmektedir.

Talu, çalışmasının devamında üyeler ile imzaladığı sözleşmeye göre, Eminevim'in fiilen **vekâlet** ve kefalette bulunan belirli şartlar ve belli bir akit ile yüzlerce, hatta binlerce iştirakçiyi, katılımcıyı üyeyi bir araya getiren organizatör olup, satıcı olmadığını belirtmektedir. Aldığı organizasyon ücretinin ise yaptıkları hizmete karşılık alınan bir ücret, bir komisyon olarak gören Talu, bir malın veya hizmetin satımında, aracı olunmasında, alıcı veya satıcıdan ya da her ikisinden aralarında tespit edilen bir oranda ücret veya komisyon alınmasının helâl olduğunu ifade etmektedir.

Çalışmasının devamında Talu, Eminevim'in gerektiğinde tasarruf havuzunda biriken organize ücretini değerlendirmek veya üyelerine daha ucuza mâl etmek için ayrıca inşaat sektörüne girip konut yaptığında, bunu iştirakçilerine/üyelerine satamayacağını, satarsa (satıcının satış bedelinden başka emlakçı veya organizasyon ücreti almasının caiz olmadığı için) organizasyon veya emlak ücreti alamayacağını belirtmektedir. Talu, bu sebeple Eminevim'in bu gibi faaliyetlerini başka bir şirket adı altında yapması ve organizatör adıyla A veya B şirketlerinden; iştirakçilere/üyelere satın aldığı gibi o şirketten de satın alması gerektiğini ifade etmektedir.

Kira yardımı hususunda da bir değerlendirme yapan Talu, grupta konutunu teslim alan üyenin, normal taksitlerinden fazla ödedikleri miktarın, (konutunu teslim alan kişinin artık o konutun sahibi olduğu düşünüldüğünde) kira olarak değil de organizasyon gereği kendilerinden sonra konut alacaklara bir yardım olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Talu, konut sahibi olan bireylerin fazla ödedikleri miktarın, organizasyonun şart koştuğu bir hibe, bir yardım olup, kesinlikle borçlanma olmadığı ve bu fazlalığın ne "ribal-fadl" ne de "riben-nesâ" olmadığını; üye paranın

bir kısmını peşin öderken, bunu müşteri ve borç veren sıfatıyla değil de yukarıda ifade edildiği gibi “şartlı hibe” edici sıfatıyla yaptığını; Eminevim ise bu ücreti, organizasyon sözleşmesi gereği almakta olduğunu da ifade etmektedir.

Taksit dondurma konusunda da görüşlerini ifade eden Talu, taksitlerini dondurmayıp zamanında ödemeyen üyelere, yaptırım maksadıyla herhangi oranda gecikme cezası yansıtılmasının ivazlı hibe ve teavüne aykırı olduğunu bunun yerine; üye konutunu eğer teslim almamışsa, teslimatın öne alınabildiği gibi, üyenin ödemediği taksit sayısı kadar teslim tarihinin ötelenebileceğini; üyenin konutunu almadıysa, ödemediği taksitlere vaki tüfe miktarı hibesinde artırma şartı eklenebileceğini, bu miktarın da Eminevim’e değil; sadece o üyenin dâhil olduğu gruba ait olacağını; organizasyonda, İslâm’ın temel ilkelerine aykırı olmamak kaydı ile yapılan sözleşmenin meşru olduğunu belirtmiştir. Talu, şart veya mükellefiyeti de içine alabilen ivazlı hibenin başlangıç itibarıyla hibe olsa da sonuç olarak satımdan ibaret olduğu için câiz olduğunu da ifade etmektedir.

Günay ve diğerleri (2017), Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi adlı bildiri kitabı beş tebliğden oluşmaktadır. Bu çalışmada Koç ve Çekin (2017), “Tasarrufa dayalı faizsiz finansman sistemi, işleyiş, değerlendirme ve tasarım” adlı bildirimlerinde ulusal tasarruf oranının ekonomik büyümede temel bir faktör olduğu ve Türkiye’de tasarruf oranının düşük olmasının güncel bir problem oluşturduğu ancak Alman Yapı tasarruf sandığı sistemi gibi tasarrufa dayalı finansman yöntemlerinin tasarrufları artırma potansiyeli olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de uygulanan TDF Sistemi’ni uygulayan firmaların yüksek derecede kredi, likidite ve operasyonel riske maruz durumda oldukları belirtilen çalışmada Türkiye’deki finansal otoritelerin sistemik riski önlemek için tasarrufa dayalı finansman faaliyetlerini düzenlemeleri gerektiği ifade edilmektedir.

Aynı çalışmada “Faizsiz finans ilkeleri ve tasarrufa dayalı faizsiz finansman sistemine dair öneriler” adlı bildirisinde Kaya (2017: 42-43), faizsiz finans ilkeleri ve bu ilkeler ışığında mevcut uygulamaların değerlendirilmesi ve tasarrufa dayalı finans sistemine dair birtakım eleştiriler ve öneriler getirmiştir. Kaya, “Faizsiz finans ilkeleri ve bu ilkeler ışığında mevcut uygulamaların değerlendirilmesi” başlığı altında; “Paranın aynı tür para mübadelesi fikhen eşit peşin olmak durumundadır. Aksi takdirde ribâ tahakkuk eder. Dolayısıyla tasarrufa dayalı finansman sağlayan şirketlerin müşterilerinden alacağı para ile onlara vereceği para arasındaki miktar ve vade

farklılıklarının meşru bir zemine oturtulması gerekir. Özellikle şirketin bu organizasyon sonucu elde edeceği kârın meşruiyetinin sağlanması gerekir. Mevcut uygulamada şirketin, peşinen aldığı organizasyon ücretinin yanı sıra topladığı fazla fonların işletilmesinden, kira yardımlarından, erken ayrılanların ve taksit donduranların yatırdığı fonların işletilmesinden elde edilen gelir gibi farklı kalemlerden gelir elde edebildiği, en azından uygulamanın bu tür gelirler elde etmeye müsait olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklı gelir kalemlerinin her birinin meşru bir zeminde izah edilmesi önem arz eder.” demektedir.

Kaya, devam eden ifadelerinde; “Gerek yaptığımız araştırmalar gerek şirket yetkililerinin bizimle paylaştığı dokümanlarda sistemin meşruiyetinin önemli ölçüde ivaz şartlı hibeye, bir başka yazıda ise istisna akdine dayandığı görülmektedir. İstisna, akdi olarak değerlendirilebileceği ifade edilen fetvaya göre bu sistemde 50-100 insan bir araya gelip şirkete giderek söz gelimi yüzer bin liralık ev sipariş ediyorlar. Bu akitte sipariş veren, malı şu zamanda teslim edersen şu kadar, bu zamanda teslim edersen bu kadar ödeme yaparım diyor ve akit bu şekilde yapılıyor. Ancak hakikatte böyle bir siparişin söz konusu olmadığı ne tanıtım yazılarında ne de sözleşmede bunu ihsas ettirecek tek bir cümle dahi yer almadığı görülmektedir. Sistemi ivaz şartlı hibe kabul eden fetvaya göre ise sistemin karz-ı hasen veya sarf ile alakası olmayıp müşteriler borç veren veya alan olmadıkları gibi bir şeyi satan ya da alan değildir. Buna göre müşteriler ivaz şartıyla hibe veren ve hibe kabul eden kişilerdir. Yani müşteri parayı verirken şartlı hibe yapmış oluyor. Hâlbuki ivaz şartlı hibenin meşruiyetine dair verilen örneklerin tamamında bir tarafta mal diğer tarafta ise para vardır. Bu sistemde ise müşterilerin hibe ettikleri de karşılığında alacakları ivaz da Türk Lirasıdır. İsmi ne olursa olsun ivazlı bir akitte tarafların ödeyecekleri şeyler arasında her iki illetin de bulunması halinde mübadelenin eşit ve peşin olma zorunluluğu vardır. Aksi takdirde hem ribe'n-nesîe hem de ribe'l-fadl tahakkuk eder. Meselâ bir kimseye bir yıl sonra 12 gram altın almak şartıyla 10 gram altın hibe edilse her iki faiz türü de tahakkuk etmiş olur. Ancak ilgili fetvalarda liranın lira karşılığında ivazlı hibe adıyla vadeli ve farklı miktarlarda mübadelesinin nasıl ribâ kapsamı dışına çıkacağına dair bir açıklama yapılmamaktadır.” demektedir. Yine Kaya, “Son olarak BDDK’da yaptığımız istişare toplantısında hocalarımız karmaşık yapısı ve farklı tarafları olması hasebiyle bu sistemi tek bir akitle izah etmenin mümkün olmayacağı, dolayısıyla farklı açılardan farklı akitlerin hükümlerine tabi kılmak suretiyle karma bir akit olarak izah etmek

gerektiği üzerinde durdular. Bu noktada adeta fikir birliğinin hasıl olduğu söylenebilir. Hatta grup üyesi müşteriler arasındaki ilişkinin müşâreke kabul edilebileceği üzerinde de yine fikir birliğine varıldığı söylenebilir. Ancak asıl önemli olan şirketle müşteri arasındaki ilişkinin ve şirketin elde ettiği gelirlerin ne şekilde izah edileceği konusunda somut bir sonuca ulaşamadı” demektedir. Kaya (2017: 43), yazısının devamında karma akit hususa dikkat çekmektedir: “Uygulamanın, karma bir akit olarak görülmesi halinde farklı açılardan farklı akit hükümlerine, aynı açıdan ise aynı akit hükümlerine tabi kılınması gerekir. Meselâ, şirketin kâr elde etmesi açısından hem vekâlet hem karz, hem mudarebe gibi bir kabul doğru olmayabilir. Nitekim tarihimizde karma akit olarak görülen uygulamalar böyle yapılmıştır. Meselâ “bey bi’l-istiğlal” akdi Osmanlı uleması tarafından farklı açılardan farklı hükümlere tabi kılınarak meşru görülmüştür. Akit, müşterinin kira geliri elde edebilmesi açısından sahih “bey”, satıcının aldığı semeni iade ettiğinde malını geri alabilmesi açısından fasit “bey”, müşterinin malı bir başkasına satmaması açısından rehin akdi hükümlerine tabi kılınmıştır. Burada dikkat edilirse akit farklı açılardan farklı hükümlere tabi kılınmaktadır.”

Kaya, yazısının devamında “kira” yardımı hususunda ise şunları ifade ediyor: “Sisteme giren müşteri, şirketin banka hesabına miktar ve vadeleri belirli taksitleri yatırmak ve karşılığında yine belli bir tarihte belli bir parayı teslim almak üzere sözleşme imzalanmaktadır. Her iki tarafın da taahhüt ettiği ödemeler şirketle müşteri arasında kalmaktadır. Şirketle müşteri arasında cereyan eden bu tür bir ödeme tablosu hem ribbe’n-nesîe hem de ribe’l-fadl içerir. Zira bir yandan ödemeler vadesi baştan belirli, farklı tarihlerde yapılıyor, bir yandan da kira yardımı adı altında fazla ödeme yapılıyor. Nitekim Din İşleri Yüksek Kurulunun 08.04.2013 tarih ve 13 sayılı konuyla ilgili mütalaasında da belirtildiği üzere sözleşme yapılırken baştan geleceğe yönelik tahmini enflasyon oranında ödemenin şart koşulması ribâ olacağından caiz değildir. Dolayısıyla sistemin ribâdan kurtulması için ödemelerin grup içerisinde kalması önem arz etmektedir. Kaya, yazısının devamında “Sözleşmede fikhen meşruiyeti sağlamaya yönelik herhangi bir ifadenin olmaması da bir eksikliklerdir. Uygulamanın izah edildiği meşru zemin sözleşmede ifade edilmeli, neyin neye göre nasıl yapıldığı müşterilerle paylaşılmalı ve karşılıklı rıza bu şekilde tesis edilmelidir.”

Kaya, çalışmasında paranın fazla fon oluşturmayacak şekilde toplandığı ve enflasyon farkının ödemelere yansıtıldığı çekilişli bir sistem, paranın fazla fon oluşmayacak şekilde toplandığı ve bütün müşterilerin aynı ürünü satın aldığı çekilişli sistem, paranın

fazla fon oluşacak şekilde toplandığı çekilişli sistem, vekâlet, müşâreke, murabaha, mudarebe-murabaha, yardımlaşma sandığı olmak üzere beş başlık altında farklı önerilerde bulunmuştur.

Yine aynı bildiri kitapçığında “Tasarrufa dayalı faizsiz finans sisteminde fon fazlası varlıkların değerlendirilmesi” adlı bildirisinde Öztürk (2017), finansal sistemin finansal araçlar vasıtasıyla bireylerin ve kurumların ihtiyaç duydukları fonların temin edilmesi ve fon açığı bulunan kişilere transfer edilmesi işlevini gören sistem olduğunu belirtmektedir. Çalışmada Öztürk, “TDFE sisteminden bahsederken hukuken henüz finansal sistem içinde yer almasa da Türkiye’de konut ve araç alımında finansman sağlamak için faaliyet gösteren elbirliği sistemine göre çalışan şirkelerdir.” demektedir. Devamında elbirliği sisteminin kişilerin tasarruflarını bir araya getirip çekiliş yaparak veya belirli bir süre tasarrufta bulunulmasına karşı finansman sağlama esasına dayalı çalışan bir sistem olduğunu belirtmektedir.

Öztürk, çalışmasında “TDFE sistemindeki organizasyon tipleri dikkate alındığında çekilişli sisteme iştirak edenlerden toplanan fonlarla vade ortası teslim ve bunun bir türü olan peşinatlı ve ara ödemeli sisteme iştirak edenlerden toplanan fonların aslında ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Ancak hali hazırdaki uygulamada, bütün ödemelerin şirketin hesabına yapılması, grup üyelerinin ödedikleri paranın grup üyelerine tesliminin söz konusu olmaması, katılımcının şirkete borçlanması, grup üyeleri ile aralarında herhangi bir hukukî ilişkinin olmaması, sözleşmelerin şirket ile katılımcı arasında olması bu iki sistemi toplanan fonların fikhî niteliği itibariyle tam olarak ayrıştırılmasını imkânsız kılmaktadır. Mevcut durumda uygulanan yöntemler arasındaki en önemli farkın finansmanın sağlanacağı tarihi belirleme usulü olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı organizasyon tiplerine göre ayırtırmaya gitmeden hepsi fon toplama faaliyeti içerisinde yer almasa da finansmanın bir parçasını ve maliyetini oluşturması, ayrıca fon fazlasının nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin toplanan fonun fikhî niteliğini tespitte bağlı olması nedeniyle sistemin nakit girişleri fikhî açıdan değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Kredi geri ödemelerinin şirketten alınan borcun ödemesi mahiyetinde olması nedeniyle üzerinde durulmayacaktır.” demektedir.

Öztürk, “Kira yardımı, her ne kadar yardım olarak nitelendirilse ve temel amaç katılımcılar arası adaleti sağlama olsa da borç karşılığı verilmesi ve baştan şart koşulması nedeniyle taraflar arasındaki akdi meşruiyet açısından tartışmalı bir işleme

dönüştürmektedir. Zira finansman ilişkisinin katılımcıların kendi arasında gerçekleştiğini kabul ettiğimizde kira yardımı, taraflar arasındaki akdi “menfaat içeren her borç ilişkisi faizdir” ilkesi gereği faizli bir işlem haline getirmekte, şirketle katılımcı arasında gerçekleştiğini kabul ettiğimizde fasid bir şart olmaktadır. Ayrıca bu uygulama TDFF sisteminin temel problemlerinden biri olan katılımcılar arası adaleti sağlayıp sağlamadığı açısından da iyi incelenmelidir. Çünkü enflasyonun ve konut fiyatlarının fazla değişken olduğu ülkelerde taraflara sağlanan fonun reel değeriyle nominal değeri arasında ciddi fark oluşmakta, bu da katılımcılar arasında haksızlıklara sebep olmaktadır. Gerek İslâm hukukuna uygunluk gerek se hakkaniyetle ilgili problemin giderilmesi noktasında paranın değer kaybının ödenmesi, kredi sırası gelen katılımcıya borç vermek yerine konutu grup adına satın alıp gruba ait hisseyi kiraya verme, şu anki uygulamalardan biri olan kredi taksitlerini belirli bir oranda artırıp kredi geri ödeme vadesini kısaltma ve böylece bütün katılımcıların daha kısa sürede finansmana erişmesini sağlama gibi çözümler üzerinde çalışılabilir.” demektedir.

Öztürk, çalışmasını sonuç bölümünde ise tasarrufa dayalı sistemin bir ihtiyaçtan meydana geldiğini, aslında sistemin tasarrufların bir araya getirilerek finansman ihtiyacının karşılanması amaçlanması yönünden İslâm’ın en temel ahlâk ilkelerinden biri olan yardımlaşma ve dayanışma anlayışı üzerine bina edildiğine vurgu yapmaktadır.

Aynı bildiri Kahraman (2017), “Bir faizsiz finansman yöntemi olarak müşâreke akdi ve tasarrufa dayalı faizsiz sistem (elbirliği sistemi örneği)” adlı bildirisinde sistemi İslâmi finans ilkeleri üzerinden değerlendirmiştir. Kahraman, çalışmasında müşâreke, mudarebe, daimî müşâreke ve azalan müşâreke üzerinde durmaktadır. Kahraman, Konut finansmanı için başvurulmuş bir yöntem olarak Müşâreke-i mütenakısa başlığı altında; başlangıçta firmanın müşâreke yöntemini uygularken finanse edilen konutun büyük çoğunluğuna sahip olduğunu, müşterinin ise firmanın sahip olduğu oranı peyderpey aylık ödediği taksitlerle satın alarak firmanın payını azaltırken kendi payını artırdığını belirtmektedir.

Hacak (2017), ise aynı bildiri kitapçığında “Tasarrufa dayalı faizsiz finansman sisteminde yapılan akitlerin analizi (elbirliği sistemi üzerinden)” adlı çalışmasında TDFF Sistemi’nin yardımlaşma/elbirliği ve kooperatif anlayışına dayanmakta olduğunu belirtmektedir. Hacak, bildiriye ayrıca belirli bir sayıda kişinin firma

tarafından organize edilerek bir araya getirilmediği takdirde sistemin işleminin mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Bayındır (2017), bu bildirin panel bölümünde konunun farklı boyutları dikkate alınarak adaletin tam anlamıyla gerçekleşeceği bir kurgunun yapılabileceğini ifade etmektedir. Panelde Bayındır, “Bunun için finansal piyasalarda mevcut olan fon yönetim şirketleri veya yatırım ortaklıkları uygulamalarından faydalanılabilir. Bilindiği gibi, fon yönetim şirketine bir kişi para/fon yatırdığında bu yatırdığı paranın toplam havuzdaki meblağ oranında oradaki hesap değeri oluyor. Dolayısıyla biz bu uygulamayı çok rahatlıkla üzerinde durduğumuz sisteme uyarlayabiliriz. Yani bizim elbirliği şirketimiz kendini ya vekil olarak ya da mudârib olarak konumlandırır. Hukukî yapısını buna göre düzenler. Dolayısıyla pirim, aidat katılımcıları kendi aralarında müşârik/ortak kabul edilir ve her katılımcı havuza yatırım yaptığı andan itibaren, yatırdığı meblağın havuzdaki toplam meblağa karşılık gelen oranında, yani havuzdaki hesap değeri oranında havuza ortak olur. Tasarrufların hukukî statüleri bu şekilde belirlendikten sonra o havuzun işletmesine ilişkin teknik yöntemlerin belirlenmesi çok kolay olur, bu genel ilkeler ihlal edilmemek şartıyla konunun uzmanlarınca her türlü soruya cevabı olacak şekilde kurgulanabilir. Yeter ki sistem kâr-zarar paylaşımı esaslı ortaklığa dayansın, işletme mudârib veya vekil katılımcılar da aralarında ortak olsunlar. Bu sistem uyarlandığı takdirde bu problem hayra vesile olmuş olur. Eğer biz bu tür bir alternatif kurumu geliştirebilirsek bugün gündeme geldiği gibi sadece konut, araç için değil başka çok sayıda finansal ihtiyacı karşılamak için kullanılabilir.” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Dinç (2019), “Tasarrufa Dayalı Finans (Faizsiz Finansal Kurumlar ve Araçlar Üzerine Bir Araştırma)” adlı çalışmasında tasarrufun yatırımların gerçekleşmesi için temel belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada “Bugün için finansal sistem tasarrufları iki yönde değerlendirir. İlk olarak klasik fonksiyonu gereği yatırımların finansmanı, ikinci olarak tüketimin finansmanı. Aktarım mekanizması ise finansal kurumların tasarruf arz edenlerle (fon arzı) tasarruf talep edenler (fon talebi) arasında işlevlendirdiği finansal araçlar yoluyla gerçekleştirir.” ifadelerine yer vermiştir.

Çalışmasında Dinç, sistemi pozitif tasarrufun negatif tasarrufla tamamlandığı finansman modeli olarak tanımlamaktadır. Dinç, “Katılımcıların, benzeyen finansman ihtiyaçlarının karşılanması üzere geliştirilmiş karşılıklılık esaslı vekâlete dayalı bir katılım finans modeli” şeklinde tanımının yapılabileceğini ifade etmektedir. TDF

Kuruluşlarının vekil rolüne de değinen Dinç, bunu “Finansal aracılığın çift taraflı yapısı olmakla beraber TDF Kurumunun **vekil** karakteri şekillenmekte ve fon havuzunun asıl aracı olduğu alt **takasla** beraber karşılıklılık karakteri ön plana çıkmaktadır.” şeklinde ifade etmektedir. Dinç, ayrıca iş modelinin mevcut durumda vekâlet+takas üzerine olduğunu da belirtmektedir.

Aydın (2019), “Tasarrufa Dayalı Yardımlaşma Usulü Finansman Modelleri ve Fikhî Açıdan Değerlendirilmesi” adlı çalışmasının ikinci bölümde sistemde uygulanan yöntemlerin fikhî açıdan değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre Aydın, çalışmanın ikinci bölümünde sistemde kullanılan yöntemlerin, “ivazlı/karşılıklı hibe”, “borç para verme/karz” ve “sarf akdi” ile ve ayrıca bu yöntemlerin hepsinin icâre, emanet/vedia ve diğer akitler ile de bir şekilde ilişkilendirilebileceğini ifade etmektedir. Aydın, bu çalışmada genel olarak çekilişli yöntemleri “ivazlı hibe” ve “borç para verme/karz” kapsamında, çekilişsiz yöntemleri ise sadece “borç para verme/karz” akdi kapsamında ele alınacağını belirtmektedir.

Literatür özetinden de anlaşılacağı üzere Türkiye’de tasarrufa dayalı finans sisteminin İslâmi finans ilkeleri açısından değerlendirildiği bir araştırma ve tez çalışmasının yapılmadığı görülmektedir. Türkiye’de ve Dünya’da banka-dışı faizsiz bir finansman modeli olan bu elbirliği sisteminin İslâmi finans ilkelerine uygun modellenmesi hakkında bilimsel çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmüştür.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, TDF sistemi hakkında bilgi edinmek, hali hazırda var olan bir durumu tespit etmek ve bulgulardan hareketle sistem için İslâmi finans ilkeleri çerçevesinde bir model önermek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi sosyal bilimcilere arşivlerden, belgelerden, gazetelerden, sinema, dizi gibi çeşitli görsel dokümanlardan, çeşitli kitle iletişim araçlarından elde edilen bilgilerin bir anlam kazandırılması amacıyla sistematik olarak incelenmesidir (www.docplayet.biz.tr, 2019).

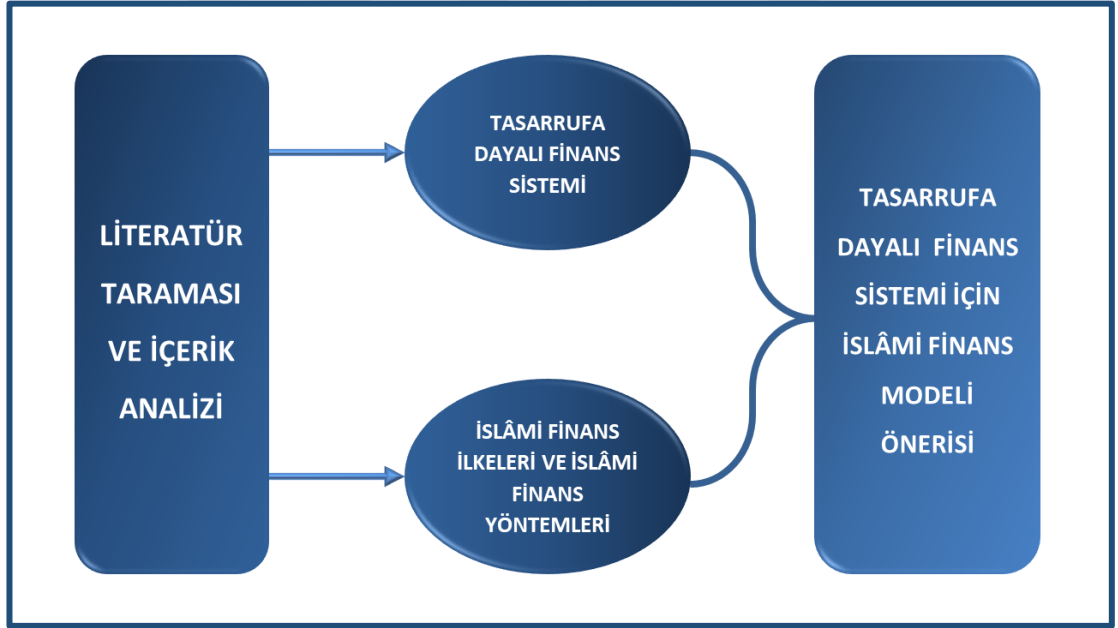
Bu amaçla içerik analizinin amacına hizmet edecek şekilde veri toplamak için bundan önce yapılmış çalışmalar, TDF sistemini uygulayan şirketlerin internet siteleri, basılı dokümanları, paylaştığı bilgiler analiz edilmiş ve bundan önce Türkiye’de yayınlanmış

ve yayınlanmamış çeşitli çalışmalar incelenerek literatür taraması yapılmıştır. Ardından bu bilgiler derlendikten sonra model tasarımı sürecine girilmiştir.

Bu çalışmada önce araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemleri belirlenmiş, sonra literatür taraması yapılmış, ikinci bölümde önce TDF sisteminin genel tanımı ve TDF düşüncesinin temeli, tarihî gelişimi ve Alman yapı tasarruf sandığı sistemi daha sonra TDF sisteminin özellikleri ve işleyişi, son olarak ise TDF sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde İslâmi finans sisteminin temel ilkeleri ve İslâmi finansman yöntemleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise önce TDF sisteminin genel işleyiş modeli sonra da her bir yöntemi için İslâmi finans ilkeleri çerçevesinde bir model tasarımı yapılmış ve önerilmiştir.

Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular üzerinde durulmuş ve TDF sistemi hakkında genel değerlendirmede bulunulmuştur. Çalışmanın süreci Şekil 1.1’de gösterilmiştir.

Şekil 1.1: Araştırmanın Süreci

Bu araştırmanın modeli, bilgi edinmeyi amaç edinen, durum tespit edici, tanımlayıcı, açıklayıcı ve sebep-sonuç ilişkisini araştıran bir araştırma modelidir. Araştırmada, TDF sisteminin yapısı ve sunduğu hizmetlerin İslâmi finans ilkelerine uygunluğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonunda TDF sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun bir model geliştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ

Tasarrufa dayalı finans (TDF) sistemi, Yapı tasarruf sandığı (YTS) sistemi ile benzerlikler göstermektedir. Bu anlamda tasarrufa dayalı finans sisteminin temelini başta Almanya olmak üzere Dünya'nın pek çok ülkesinde uygulanan Alman YTS sistemi oluşturmaktadır.

Türkiye'de 1951 yılında Almanya YTS'leri örnek alınarak Emlak Bankası içinde YTS kurulmaya çalışılmıştır. Ancak sistem çeşitli nedenlerle başarılı olamamıştır. Bu anlamda bu sistemin benzeri bir sistemi Türkiye'de bir firma, 1991'de faiz hassasiyeti olan bireylerin otomobil, arsa ve iş kurma 2005 yılından sonra ise konut finansmanındaki ihtiyaçlarını tasarruf, yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı bir sistemle karşılamaya çalışmıştır.

Karşılıklı fedakârlığa dayalı bu sistemde üyelerin bir kısmı diğer bir kısmına karşı fedakârlık yapmaktadırlar. Bu anlamda ürününü sonra alacak olan üyeler, ürününü önce alacak olan üyeleri finanse etmektedir. Buna göre sistem bireylerin finansman ihtiyacını karşılamak için sırayla herkese her ay bir araç alacak şekilde modellenmiştir.

Bu sistemde TDF kuruluşları konut, araç, arsa, düğün, askerlik, eğitim, sağlık, hac, umre, turizm, tatil, iş kurma ve yatırım yapma benzeri hususunda yeterli birikimi olmayan bireylerin tasarruflarını kolay ve etkin bir şekilde organize ederek bireylere ihtiyaç duydukları fonu yaptıkları finansal organizasyon ile sağlayan kuruluşlardır.

Bu sistemin sürekliliği sisteme yeni giren üye sayısına ve vade uyumsuzluğunu çözmeye bağlıdır. Bu süreci yönetemeyen pek çok firma faaliyetlerine son vermiştir. Bugün ise piyasada 20'ye yakın firma bulunmaktadır. Bu firmaların dış kaynaklardan elde edilen, 2019 yılı temmuz ayı sonu itibariyle tahmini imzalanan sözleşme tutarının 1.880.000.000.TL olduğu görülmekte olup, veriler Tablo 2.1'de gösterilmiştir. Yine bu piyasada 2019 Ocak-2019 Eylül döneminde toplam imzalanan sözleşme miktarı ise tahmini 14.000.000.000 TL (Islamic Finance Report, 2019: 38) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.1: TDF Kuruluşları ve Temmuz Ayı Tahmini Finansal Göstergeleri

S.N.	Firmalar	Kuruluş Yılı	Şube Sayısı	İmzalanan Sözleşme	Oran
1	Eminevim	1991	105	850.000.000 TL	%45,21
2	Fuzulev	1992	65	300.000.000 TL	%15,95
3	Birevim	2016	76	450.000.000 TL	%23,93
4	Hedefevim	2017	29	30.000.000 TL	%1,59
5	Finansevim	2017	19	80.000.000 TL	%4,25
6	Katılmevim	2018	14	40.000.000 TL	%2,12
7	Tasarrufevim	2019	11	5.000.000 TL	%0,26
8	Birikimevim	2019	7	12.000.000 TL	%0,63
9	Diğer	2019	7	13.000.000 TL	%0,69
			333	1.880.000.000 TL	%100

Kaynak: Yazar

2.1. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Tanımı

TDF sistemi son yıllarda giderek önem kazanmış ve üzerinde çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Sistem, tasarrufa dayalı bir model olduğu için bazı çevreler bu sistem için **“Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi”** terimini kullanmaktadırlar. Faizsizlik İslâmi finansın en önemli ilkesidir, ancak bununla birlikte başka temel ilkeler de olduğu için elbirliği sistemi şeklinde yaygın olarak kullanılan sistemin **“Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi”** olarak adlandırılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

TDF sistemi üzerine pek fazla çalışma bulunmamaktadır. Sistem üzerine daha önce yapmış olduğumuz tanım üzerine yeterli tanımlanmamıştır. Ergüven (2019: 55-56), bu sistemi, “Bireylerin altın günü modeliyle konut sahibi olmasına imkân sağlayan yardımlaşmaya (imece usulü) dayalı bir finansman yöntemi” ve “düzenli ve sabit bir gelire sahip bireylerin uzun vadede küçük tasarruflarının biriktirilmesi esasına dayandığı için farklı bir kooperatifçilik veya kooperatifçiliğin farklı bir modeli” olarak tanımlamıştır. Dinç (2019: 71) ise TDF sistemini “Katılımcıların güdümlü tasarruflarının tüketim veya yatırım ihtiyaçlarını karşılamak üzere gene katılımcılar tarafından tamamlandığı vekâlete dayalı bir finansal aracılık modelidir.” şeklinde tanımlamıştır. Ancak mevcut iş modeli üzerinden hareketle ideal modeli şöyle tanımlayabiliriz. **Tasarrufa dayalı finans sistemi;** sisteme katılan bireylerin karşılıklı yardımlaşmaya dayalı birikim ve tasarruflarını (sermaye) bir araya getirerek, tüketim

ve yatırımların alanlarında, belirli bir amaca matuf ihtiyaçlarını finanse etmek için sermaye darlığına çözüm üreterek finansman sağlayan ve bunu vekâlet yoluyla işleyen bir finansal aracılık (iş organizasyonu) modelidir.

Bu sistem sosyal kurumsallaşmanın aile, akraba, komşu ve yakın çevre içinde geliştirdiği çözümlerin ticâri kurumsallaşması olarak görülebilir.

TDF sisteminde firmalar üyelere konut, araç, iş yeri veya arsa satışı yapılmamaktadır. TDF sisteminde konut, arsa, araç, hac, umre, eğitim, sağlık, turizm, düğün, askerlik, iş yeri açmak için ihtiyaç duyulan finansman bireylerin düzenli tasarrufları ve imece usulü yardımlaşma yöntemi ile sağlanmaktadır. Bu organizasyonu yaptığı için TDF kuruluşları, hizmet bedeli olarak organizasyon ücreti almaktadırlar.

2.2.Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Temeli

TDF sistemi, Yapı tasarruf sandığı (YTS) sistemi ile benzerlikler göstermektedir. Bu anlamda tasarrufa dayalı finans sisteminin temelini başta Almanya olmak üzere Dünya'nın pek çok ülkesinde uygulanan Alman YTS sistemi oluşturmaktadır.

YTS sistemi, konut edinmek isteyen bireylerin yapı tasarruf sandığına belli bir süre düzenli olarak yaptıkları tasarruflarına mukabil, piyasa şartlarından daha düşük faiz oranı ile kredi sağlayan ve kapalı havuz sistemiyle işleyen bir finansman yöntemidir.

YTS'ler, konut sahibi olmak isteyen bireylerin ihtiyaç duydukları krediyi elde etmek için kolektif yardımlaşma ve dayanışma temelleri üzerine kurulmuştur. Bu sistemde konut yapmak veya konut sahibi olmak isteyen birden fazla birey tasarruflarını bir araya getirerek sermaye olarak kullanır. YTS sistemi hemen hemen 230 yıllık tecrübe neticesinde bugün kullanılan yapısına kavuşmuştur (Kılıç, 2007: 235).

Sandıkla üye arasında yapılan sözleşmede üyenin kaç ay, kaç lira tasarruf yapacağı, tasarruflara ve tasarruf süresi sonunda kullanılacak krediye uygulanacak faiz oranı gibi hususlar bulunmaktadır. Sandıkla üye arasında yapılan sözleşmeye göre kredi kullanmak isteyen tasarruf sahibi bireyler kullanmak istedikleri kredi miktarının yüzde kırkını tasarruf hesaplarında biriktirdikten sonra biriken tasarruflarını çekebilir veya geriye kalan yüzde altmışı sandıktan düşük faizli konut kredisi olarak kullanabilirler (Kılıç, 2007: 239, 240). Sisteme daha önce kaydolan bireylerin kullandıkları bu

krediler, YTS'lere kredi almak için başvuran yeni üyelerin tasarruflarından sağlanmaktadır. YTS sisteminde sisteme üye olan birey kendine uygun bir yöntem seçtikten sonra YTS ile birey arasında önce bir tasarruf sözleşmesi imzalanır. Sözleşmede belirtilen kredi tutarı, tasarruf ve kredi toplamından oluşmaktadır. Bu aşamada sisteme üye olacak bireylerin toplam konut tutarına aylık ödeyecekleri tasarruf miktarı, tarihi, oranı, vadesi ve kredi ödemeleri belirlenir.

Kredi aşamasında sözleşme imzalandığında belirlenen kredi kullanım tarihi geldiğinde üye isterse sözleşmede belirlenmiş kredi faiz oranıyla kredisini kullanır. Bu tarihe kadar biriktirdiği tutar ve kullanacağı kredi tutarıyla konutunu satın alır. Sözleşmede belirlenmiş kredi faiz oranı geçerli olduğu için dışarıda kredi faiz oranlarının artması veya eksilmesi bireyi etkilemez.

Türkiye'de konut yapımı için ihtiyaç duyulan kaynaklar, özel tasarrufların konut yapımına aktarılmasıyla elde edilmeye çalışılmaktadır. Bunun için en uygun yöntem olarak görülen yapı tasarruf sandığı sisteminin Türkiye'de Emlak Kredi Bankası, TOKİ (Toplu konut idaresi) ve çeşitli bankalar tarafından uygulandığı görülmektedir.

Türkiye'de YTS sisteminin kuruluş çalışmaları 1923'lü yıllara dayanır. Bu zamana değin Şer'iyeye Mahkemeleri'nin yönettiği Eytam Sandıkları konut bankasına dönüştürülmüştür. 1926'da sandıklarda biriken tasarruflar ile Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş, sonra bu banka Türkiye Emlak Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür (Günel, 1982: 236). Türkiye'de YTS'lerin kurması için 1930'da bir yasa çıkartılmıştır. Ulusal bankaların da YTS kurabileceği bu yasaya istinaden ilk olarak Emniyet Sandığı (DPT, 1989: 23) kurulmuştur. Türkiye'de 1951 yılında Almanya YTS'leri örnek alınarak Emlak Bankası içinde YTS kurulmaya çalışılmıştır. Bu sistem, 1963'lere kadar konut finansman ihtiyacını karşılamak için devam etmiş ancak ekonomik imkânsızlıklar ve siyasî istikrarsızlık yüzünden başarılı olamamıştır (Baştürk, 1989: 120).

1980'dan sonra çıkan kanuna göre, konut almak isteyen bireylerin, kredi alabilmeleri için Emlak Kredi Bankası'nda bir tasarruf hesabı açarak bir yıl beklemeleri ve toplam tasarruf tutarının %20-25'ini üç yıl içinde hesapta biriktirmeleri gerekmektedir. Ancak bu kanun daha sonra yürürlükten kaldırılmış olup; YTS'ler Türkiye'de henüz oluşum aşamasındayken uygulamadan kaldırılmıştır. YTS sisteminin etkin bir şekilde işleyebilmesi, ülkede düşük enflasyon ve konut edinmek isteyen bireylerin tasarruf yapabilme kapasitelerine bağlıdır.

2.3. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Özellikleri ve İşleyişi

TDF sisteminde işleyiş bankalardaki gibi detaylı işlem gerektirmemektedir. Esnek bir yapıya sahip olan bu sistem ile konut, araç, arsa ve benzeri hususlarda finansman ihtiyacı bulunan bireyler uzun vadeli düşük taksitli ödeme planları ile bu ihtiyaçlarına kavuşmaktadırlar.

TDF sistemi, üye olan bireyler arasında karşılıklılık esasına dayalı kapalı devre işleyen bir sistem olduğu için de piyasanın olumsuz şartlarından pek fazla etkilenmemektedir. Sisteme giren üyeler tasarruf döneminde tasarruf havuzunda her ay biriken tasarruflar ile her ay birbirlerini fonlamaktadır. Buna göre konut, araç, arsa veya başka bir ürün için sisteme giren üyeler çekilişli sistemlerde önce çekilişte erken çıkanları desteklemektedir. TDF kuruluşları, sözleşmeye koyduğu maddelerle sistemden yararlanan bütün üyelerin hakları güvence altına almaktadırlar.

Bir kişi bireysel olarak para biriktirerek alacağı konut, arsa veya araca bu sistemle daha kısa zamanda kavuşabilmektedir. TDF sistemi ile bugüne kadar sektörde 150 binden fazla üyenin konut ve araç sahibi olduğu tahmin edilmektedir.

TDF sistemi ile konut, araç, arsa ve benzeri hususlarda finansman ihtiyacı bulunan bireyler kendi bütçelerine göre aylık ödeyecekleri taksit miktarını ve vadesini başka bir ifadeyle ödeme planlarını kendileri planlayabilmektedir.

Bu sistemle konut almak isteyen üye istediği zaman katıldığı organizasyon tutarını, vadesini ve ödediği aylık taksit miktarını değiştirebilmektedir. Üyeler taksitlerini ödemekte zorlandıklarında taksitlerini düşürebilirler veya ödemelerini dondurabilmektedirler. Ekonomik durumları iyileştiğinde ise taksit tutarlarını artırabilmektedirler. Yine değişik sebeplerle sistemden ayrılmaya mecbur kaldıklarında sistemden ayrılabilirler. Ayrıca üyeler sözleşmede belirtilen şartları yerine getirmek kaydıyla sistemler arasında geçiş de yapabilmektedirler.

Bu durumda üyeler toplam ödediği taksit tutarını ve başlangıçta yatırdığı peşinat tutarını alabilmektedirler. Fakat sisteme girerken ödediği organizasyon/hizmet ücretini alamamaktadırlar. Üyeler, aylık taksitlerini ödemediğinde ve geciktirdiğinde, taksit ödemediği ay kadar teslimat tarihi ileri ötelenmektedir.

TDF sistemi ile konut, araç, arsa ve benzeri hususlarda finansman ihtiyacı bulunan bireyler, ilk aşamada toplamda ödeyeceği organizasyon tutarını, vadesini ve aylık kaç

lira taksit tutarı ödeyeceklerini kendi bütçelerine göre yapabilmektedirler. Bu ilk aşama tercih dönemi olarak adlandırılabilir.

Katılımcı hangi sisteme gireceğine karar verdikten sonra TDF kuruluşu ile katılımcı birey arasında bir sözleşme imzalanır. Üye ile firma arasında imzalanan bu sözleşme, üye ile firma arasındaki hakları ve sorumlulukları düzenlemektedir. Bu sözleşme ile birlikte üyeye takip edilebilirliği sağlamak için bir üye numarası verilmektedir.

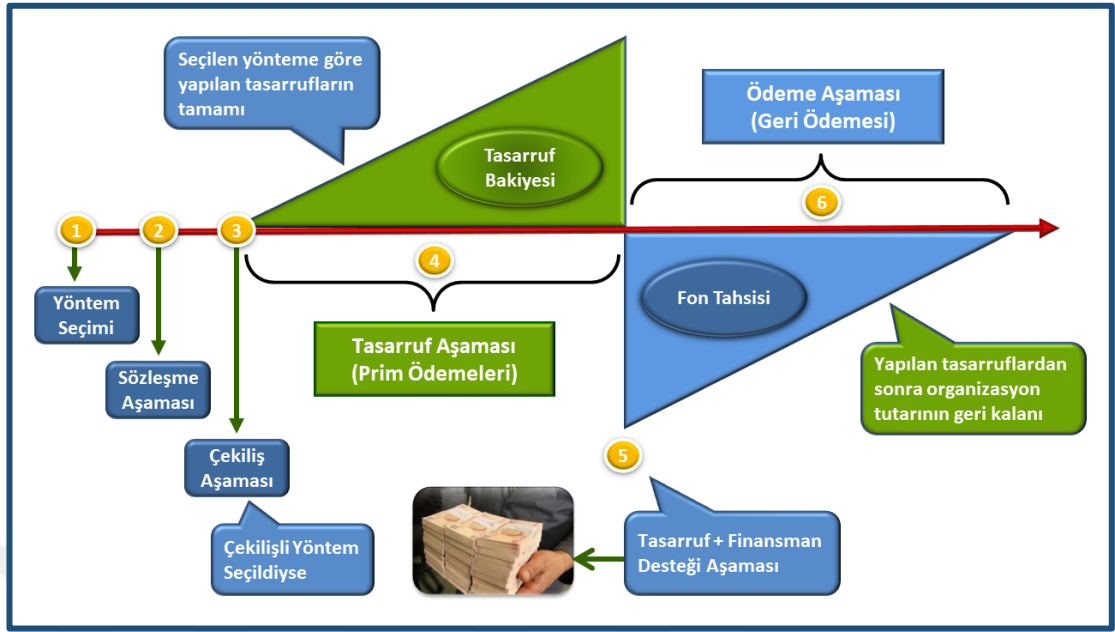
Sözleşmede sözleşmenin amacı ve konusu, organizasyon şekli, taksit ödemeleri, üyelik işlemleri, taksit artırma ve düşürme, taksit dondurma, ara ödeme, vade uzatma ve kısaltma, peşinatlı sitemde gayrimenkulün teslimi, ayrılma ve devir, organizasyon tutarı, taksit sayısı, taksit tutarı, organizasyon ücreti, teslim tarihi ve ödeme planı yer almaktadır. Bu sözleşme ile firma, üyenin bu süreç ile ilgili işlemlerini vekâleten takip etmektedir. Bu ikinci aşama ise sözleşme dönemi olarak adlandırılabilir.

Bireyler sözleşmeyi imzalayıp hizmet bedeli olarak %7 ilâ %10 arasında organizasyon ücretini ödedikten sonra sistemin üyesi olmaktadır. Üyeler böylece noter huzurunda çekilişe katılmaktadırlar. Çekilişte üyelerin hangi tarihte teslimatlarını alacakları belirlenmektedir. Bu üçüncü aşama ise çekiliş dönemi olarak adlandırılabilir.

Bundan sonra artık üye taksitlerini ödemeye başlayabilmektedir. Bu dördüncü aşama ise tasarruf aşamasıdır. Taksitler ödenerek tasarruf yapılan bu tasarruf aşamasında üyelerin her ay ödedikleri taksitler TDF kuruluşlarının tasarruf havuzu hesabında birikir. Üye teslimat tarihine kadar ödemelerine devam etmektedir. Üyeler sürecin sonunda amacına matuf bir alım yapmak için fon sağlamaktadırlar.

Belli bir oranda tasarruf yaparak tasarruf sürecini tamamlayan üye sonra tercih ettiği yöntemlerin şartlarına göre teslimat sırası geldiğinde teslimat tutarını alabilmektedir. Bu beşinci aşama ise teslimat aşamasıdır. Teslimatını alan üye taksit ödemelerine devam etmektedir. Bu dönem de geri ödeme dönemi olarak adlandırılabilir. Taksit geri ödeme aşamasında üyeler kullanmış oldukları fonları daha önce belirlenmiş olan taksit tutarlarını öderler. Buna göre sistemin işleyiş süreci Şekil 2.1’de görülmektedir.

Şekil 2.1: Sistemin İşleyiş Süreci

Kaynak: Yazar

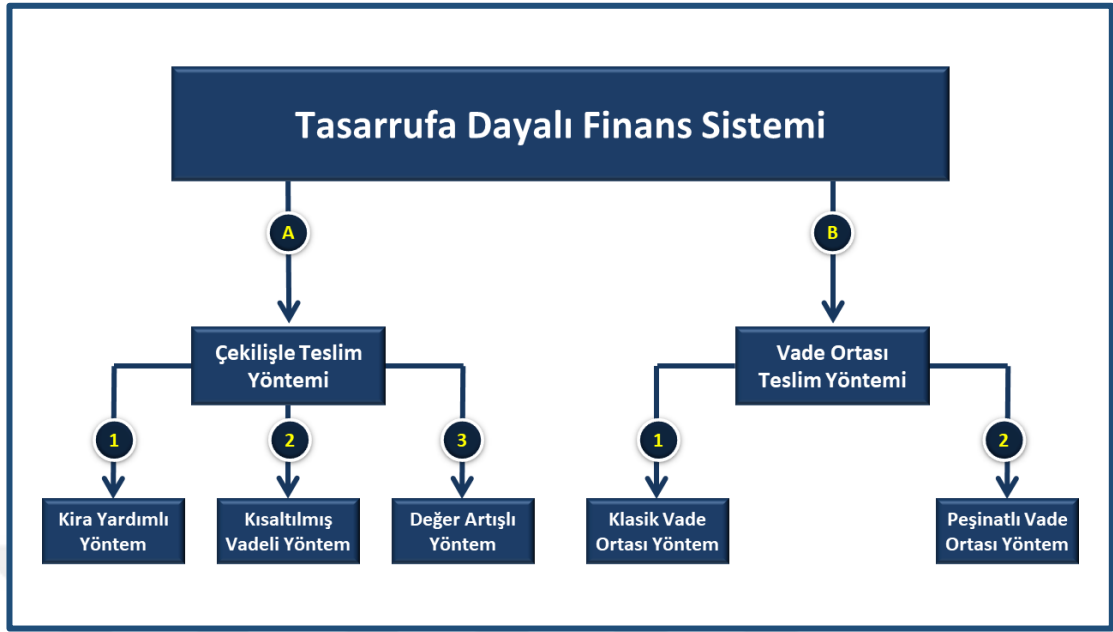
2.4. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Yöntemleri

Türkiye’de tüketiciler veya yatırımcılar bir hizmet ya da ürün almak istediklerinde veya yatırım yapmak istediklerinde bunu peşin ya da borç ile alabilmektedirler. Borç ile tüketim veya yatırım ihtiyaçlarını gidermeye çalışıldığında ise finansman maliyeti çok yüksek olmaktadır. Ayrıca finansman ihtiyacı olup da aynı zamanda faiz hassasiyeti olan bireyler bankalardan faizli kredi kullanmak istememektedirler.

Faiz hassasiyeti olan bu kesim finansman ihtiyaçlarını karşılamak için banka-dışı tasarrufa dayalı finans sistemini tercih etmektedirler. Bugün için bireyler tarafından TDF sistemi ile ağırlıklı olarak konut, araç ve arsa finansmanı tercih edildiği için bundan sonra sistem bunlar üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

TDF Sistemi ile konut sahibi olmak isteyen üyeler çekilişli yöntem ve vade ortası yöntem olmak üzere iki farklı yöntemle konut sahibi olabilmektedirler. Çekilişli teslim yöntemi, “kira yardımlı yöntem”, “kısaltılmış vadeli yöntem” ve “değer artışı yöntem” olmak üzere üçe; vade ortası yöntem de “klasik vade ortası teslim” ve “peşinatlı vade ortası teslim” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sistemin dallara ayrılışı aşağıdaki Şekil 2.2’de görülmektedir.

Şekil 2.2: Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi Yöntemleri

Kaynak: Yazar

2.4.1. Çekilişle Teslim Yöntemi

Bu yöntem ile konut, araç veya arsa almak isteyen üyeler, TDF kuruluşları tarafından 40, 60, 80, 100, 120, 160 ve 200 kişilik guruplar oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu guruplar yardımlaşarak birbirini finanse etmektedir. Üyelerin girdikleri sistemdeki grupta yine gruptaki bütün üyelerin yapacağı ödemeler ile, her ay bir kişinin alacağı ürünün toplam bedeli toplanmaktadır. Toplanan bu para ile teslimat sırası gelen üyelerin firma tarafından teslimatları yapılmaktadır. Üye bu şekilde sisteme girerken başta belirlemiş olduğu ve taksitlerini ödediği ürününün (organizasyon) tutarının tamamını firmadan teslim alarak ürününü istediği yerden alabilmektedir. Bu yöntemle konut, araç veya arsa almak isteyen ve yüz kişilik bir gruba giren üye ödemelerini yüz ayda tamamlamaktadır.

Çekilişli sistemde üyeler çekiliş yapıldıktan sonraki ilk aylarda konut, arsa veya araç alabilme imkânına sahip oldukları için bu sistem daha fazla tercih edilmektedir. Meselâ konutunu sonraki aylarda alan üyeler, kendisinden önce konutunu alan üyelerden kira yardımı almaktadırlar. Böylece teslimatını erken alanlar ile sonra alanlar arasında denge sağlanmaya çalışılmıştır.

Çekilişli sistemde taksitler üye konutunu alana kadar her ay belli bir oranda düşer, üye konutunu, arsasını veya aracını teslim aldıktan sonra ise son takside kadar ödeyeceği taksit miktarı sabitlenmektedir (www.eminevim.com.tr, 2019).

2.4.1.1. Kira Yardımlı Yöntem

Bu sistemde üyelere her ay toplanan tasarruflar ile teslimat sırası gelen üyelerin teslimatları yapılmaktadır. Konut teslimatını ilk aylarda alan üyeler, teslimatını kendisinden sonra alacak olan üyelere grubundaki kira yardımı oranında kira yardımı yapar. Bu yöntemde konutunu ilk aylarda teslim alan üyeler son aylarda alan üyelere nazaran daha avantajlı durumda oldukları için “kira yardımı” uygulaması üyeler arasında bir denge unsuru gibi çalışmaktadır.

Konutunu ilk aylarda teslim alan üyelerin konutunu daha sonra alan üyelere kira yardımı yapmaları nedeniyle konutunu ilk aylarda alan üyelerin ödeyeceği aylık taksit miktarı artmaktadır. Üyeler konutunu teslim aldıkları aylardan itibaren ilk taksit tutarına kira yardımı miktarı da eklenerek son taksite kadar ödenecek taksit miktarı sabitlenmektedir. Konutunu sonra alacak üyelerin ödedikleri taksit miktarının düşüşü konutunu teslim alıncaya kadar devam etmektedir (www.eminevim.com.tr, 2019).

Konutunu henüz almamış olan üyeler, konutlarını ilk sıralarda alan üyelere kira yardımı adı altında bir kira desteği aldıkları için her ay ödedikleri taksit miktarı kira yardımı oranında azalmaktadır. Meselâ ilk aylarda bir üye 1.600 lira taksit ödemekte iken bu üye konutunu aldıktan sonra her ay 2.000 lira taksit ödemektedir. Başka bir ifadeyle bu üye her ay 2.000 lira ödemesi gerekirken konutunu ilk aylarda alan üyelerin yaptığı 400 lira kira yardımı ile 1.600 lira taksit ödemektedir.

Bu yöntemde, noter huzurunda belirlenen teslimat sırası, daha sonra ara tasarruf yapılsa bile bu üyelerin teslimat tarihleri değişmemektedir. Ancak teslimat tarihi belirlenmemiş üyelerin yapacakları ara ödeme miktarına göre, son teslimat tarihi öne alınabilmektedir (Dinç, 2019: 92).

2.4.1.2. Kısaltılmış Vadeli Yöntem

Bu yöntemde grup üyelerinin her ay ödediği taksitlerle, noter huzurunda kura ile belirlenen yine her ay bir üyeye teslimat yapılmaktadır. Meselâ, 240.000 liralık bir sisteme giren katılımcı taksitlerini 120 ayda ödeyecekse aylık 2.000 lira taksit ödemesi gerekmektedir. Bu sistemde konut sahibi olmak isteyen üyeler en az yüzde on oranında bir peşinat ödemesi gerekmektedir. Yüz yirmi üye ile kurulan bir grupta yapılan çekilişte ilk 37 ay içinde her ay bir üye konut sahibi olabilmektedir (www.eminevim.com.tr, 2019).

2.4.1.3. Değer Artışlı Yöntem

Bu yöntemde üyelerin sisteme kaydolarken başlangıçta belirlemiş oldukları organizasyon tutarının değerini ve alım gücünün korunmaktadır. Üyelerin ödedikleri aylık taksitlerin toplamı ile her ay bir üyeye teslimat yapılabilmektedir. Bu yöntemde organizasyon tutarının değerinin, enflasyon, faiz artışı ve kur artışı gibi etkenler karşısında koruması düşünülmüştür. Bu sistemde üyeler teslimatlarını vade sonunda teslim aldıklarında daha yüksek bir organizasyon ücreti alabilmektedirler.

Peşinat ödemesi yapmadan sisteme üye olan bireylerin de yapılan çekilişte ilk ayda teslimat çıkma imkânı vardır. Dolayısıyla erken teslimat alan üyeler kendi konutlarına erkence kavuşabilmektedirler. Erken teslimat alan üyelerin yapmış olduğu aylık taksit ödemeleri daha sonra teslimatını alacak üyelere değer artış desteği olarak verildiği için enflasyon ve faizlerin artışına bağlı konutların fiyat artışı, teslimatını sonlarda alan üyeleri olumsuz etkilenmemektedir (www.eminevim.com.tr, 2019).

Endeksli yöntem olarak da adlandırılan bu yöntem, üyelerin konutun değerinin başka bir ifadeyle tasarruf tutarının baştan belirlenmeden, enflasyon veya konut değer endeksine göre aylık olarak belirlenip artış veya azalışın gelecek tasarruf tutarı aylıklarının yansıtılması ile işletilir (Dinç, 2019: 99-100).

2.4.2. Vade Ortası Teslim Yöntemi

Vade ortası teslim yönteminde teslimat sırası tespiti için çekiliş yapılmamaktadır. Üyeler teslimat tarihini kendi bütçelerine ve tasarruf planlarına göre belirleyebilmektedirler. Bu yöntemle üyeler, seçtikleri vadenin tam ortasını takip eden ayda teslimatlarını alabilmektedirler. Bu yöntem konut finansmanında sözleşme yöntemi olarak bilinen Alman yapı tasarruf sandıklarına benzemektedir.

2.4.2.1. Klasik Vade Ortası Teslim Yöntemi

Bu yöntemle üyeler, seçtiği vadenin tam ortasını takip eden ayda teslimatlarını alabilmektedirler. Meselâ, 240.000 liralık bir konut almak isteyen ve 60 ay boyunca her ay 2.000 liralık ödeme yaparak toplam 120.000 liralık ödeme yapan bu üye 61. ayda konutunu alabilmektedirler. Diğer bir ifadeyle TDF kuruluşları, bu üyelere toplam 240.000 liralık bir ödeme yapmaktadırlar. TDF kuruluşunun üyeye yaptığı 120.000 liralık finansman tutarı ise geri kalan 59 ayda tahsil edilmektedir. Böylece vade ortasında teslimatını alan üyeler, sabit bir şekilde geriye kalan taksitlerini ödemeye devam edebilmektedirler. Vade ortası yöntemde üyeler bireysel olarak para biriktirerek alacağı konutuna, bu sistemle yarı yarıya daha erken sahip olabilirler. Bu sistemde bütün taksitler birbirine eşit taksitler olup her ay ödenen taksit tutarı aynıdır ve vade sonuna kadar da herhangi bir artış olmamaktadır. Ara ödeme yapıldığı takdirde ya da aylık ödenen taksit miktarı artırıldığında üyeler teslimatlarını daha erken alabilmektedirler (www.eminevim.com.tr, 2019).

2.4.2.2. Peşinatlı Erken Teslim Yöntemi

Bu yöntemde üyeler teslimatlarını ödedikleri peşinat oranına göre daha erken alabilmektedirler. Ayrıca teslimat tarihi verilen peşinata göre baştan belirlenebilmektedir. Sisteme giriş sırasında belirlenen kesin teslimat tarihinde üyelere teslimatları yapılmaktadır. Sırası geldiğinde teslimatını alan üyeler, geriye kalan

ödemelerini her ay eşit ve sabit taksitler halinde öderler. Bu yöntemde ve vade ortası yöntemde gruplar oluşturulmamaktadır.

TDF kuruluşu ile üyeler dönemsel olarak karşılıklı birbirlerini fonlamaktadırlar. Vade ortası ve peşinatlı erken teslim yönteminde üyeler TDF kuruluşlarına belirli bir dönem finansman sağlamaktadırlar. Teslimat döneminden sonra ise TDF kuruluşları üyelerini finanse etmektedirler. Peşinatlı erken teslim yönteminde 240.000 liralık teslimat almak için belli bir peşinat ödeyerek 120 aylık gruba giren ve aylık 1.800 liralık taksit ve yüzde on peşinat ödeyen üye 36. ayda teslimatını alabilmektedir (www.eminevim.com.tr, 2019).

2.5. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Olumlu Yönleri

TDF sisteminde üyelerden faiz alınmamakta ve üyelere yaptıkları tasarrufları karşılığında faiz ödenmemektedir. Üyelerden organizasyon, katılım veya hizmet bedeli haricinde herhangi bir isimle başka bir ücret talep edilmemektedir. Üyeler, teslimatını almadan önce taksitlerini dondurabilmekte, öteleyebilmekte ve sistemden ayrılabilirler. Üyeler aylık ödedikleri taksit tutarını artırabilmekte ya da azaltabilmektedirler. Üyeler, bireysel olarak para biriktirerek uzun yıllar sonra alabilecekleri ürünü tasarrufa dayalı finans sistemi ile çok daha kısa zamanda alabilmektedirler. Bu finans yöntemiyle alınan ürün daha ucuza mâl etmiş olmaktadır. Ara ödeme zorunluluğu yoktur ancak ara ödeme üyenin yararınadır.

TDF sisteminin en önemli avantajı, sistem kapalı devre bir yapıya sahip olduğu için piyasa şartlarından etkilenmemesidir. Üye seçtiği organizasyon dönemi boyunca taksitlerini öderken piyasadaki iniş çıkışlardan etkilenmemektedir.

Konvansiyonel konut kredilerinde veya mortgage kredilerinde kredi kullanan bireyler piyasa faizlerinden etkilenirler. Ayrıca, piyasadaki faiz oranlarındaki dalgalanmalar mortgage gibi değişken faiz oranlı kredilerin geri ödemelerine de yansır. Bu bakımdan bakıldığında tasarrufa dayalı finans sisteminin düşük maliyetli oluşu ve öngörülebilir oluşu konut, arsa veya araç sahibi olmak isteyen orta gelir grubundaki bireylere çok cazip gelmektedir.

TDF sisteminin başka bir avantajı üyeler borçlarını erken kapatmak istemelerinde herhangi bir ceza ödememektedirler. TDF sistemi, gayrimenkul, araç ve diğer finansal

ihtiyaçlarını karşılamak isteyenlerin yanı sıra Türkiye ekonomisine de önemli katkı sağlamaktadır. TDF sistemi, bireyleri tasarrufu özendirmesi bakımından milli sermaye oranının artırılmasına da katkı sağlar. Türkiye’de dâhil olmak üzere gelişmekte olan ülkelere bakıldığında milli tasarruf oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu bakımdan tasarruf oranlarını artırmak için TDF sistemi çok ciddi bir argümandır.

2.6. Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminin Olumsuz Yönleri

Her ne kadar TDF kuruluşları ile ye arasında bir sözleşme imzalanırsa da yasal alt yapısının olmaması, devletin güvencesi ve desteği olmaması, aynı zamanda devlet otoriteleri tarafından gerekli denetime tabi olmaması tasarrufa dayalı finans sisteminin en olumsuz ve zayıf yönüdür.

Sistemin hukukî, teknik ve kurumsal alt yapısının olmaması TDF kuruluşları, üyeler ve Türkiye ekonomisi bakımından bir risktir. TDF kuruluşlarının bankalara verilen bazı avantajlara sahip olamamaları, teslimatını henüz alamayan diğer üyeler için başka bir risktir. Düzenleme ve denetlemeden yoksun olduğu için elbette bütün bu olumsuz yönler ve riskler TDF kuruluşları için en olumsuz durumdur (Ergüven, 2019: 63).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂMÎ FİNANS İLKELERİ VE İSLÂMÎ FİNANS YÖNTEMLERİ

3.1. İslâmi Finans Sistemi

Bir Müslümanın davranışları hayatın bütün alanlarında İslâm'ın kurallarına uygun olmalıdır. İktisâdi hususlar, ekonomik prensipler ve davranışlar da bunun bir parçasıdır. Bu anlamda bir Müslüman iktisâdi faaliyetlerini yerine getirirken İslâmî finans ilkelerine uygun davranmalıdır.

İslâmî finans, her çeşit finansal iş ve işlemlerin İslâm hukukuna göre uygulandığı finansal bir sistemdir (Serpam, 2013; 3). Finans kesim beş ana aktörden oluşmaktadır. Fon arz edenler, fon talep edenler, aracı kuruluşlar, finansal araçlar ve hukuki alt yapı. İslâmî finans ve faize dayalı klasik finans arasındaki temel fark, esas aldıkları hukuk kurallarındaki farklılık nedeniyle değişen araçların yapısından kaynaklanmaktadır (Yanpar, 2015; 103).

İslâmî finans sisteminden fon arz edenler ile fon talep edenlere aracılık yapmanın dışında daha farklı fonksiyonlar ortaya koyması beklenmelidir. Bir diğer ifadeyle İslâmî finansal sistem, saklama, yatırım ve finansman fonksiyonlarının yanı sıra ticaretin ve ödemelerin kolaylaştırılması, fiyatların belirlenmesi gibi bir dizi fonksiyonu da yerine getirmelidir. İslâmî finans piyasası üç ana sektörden oluşmaktadır. Bunlar; İslâmî bankacılık, İslâmî sermaye piyasası ve İslâmî sigortacılık sektörleridir (A.g.e.: 104-105).

Tamamen “faiz” üzerine kurulmuş olan konvansiyonel bankacılık sistemi, İslâmî prensiplere uygun hareket eden müşterilerin finansal ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Faizin yasaklandığı, ticaretin özellikle teşvik edildiği İslâmî finans sistemi kâr veya zararı tasarruf sahipleri ile paylaşmak üzerine kurulmuştur.

İslâmi finans sistemi, faizli işlem yapmak istemediği için konvansiyonel bankacılık sisteminden uzak duran tasarruf sahiplerinin fonlarını İslâmi prensiplere göre faaliyet gösteren aracı kurumlar vasıtasıyla ekonomiye kazandıran bir özelliğe sahiptir.

İslâm hukukunun finansman faaliyetlerinde belirlediği en önemli kuralların başında “faizsizlik” ilkesi gelmektedir (Başgümüş, 1997: 37).

İslâm, piyasaların gelişmesi için ticareti teşvik etmiş emeksiz bir kazanç olduğu için ise faizi yasaklamıştır. İslâmi finansta para alınıp satılan bir mal değil; bir değişim aracıdır. Bu sebeple İslâmi finansta tasarruf sahiplerinden topladıkları fonlara faiz vermedikleri gibi teşebbüs sahiplerine kullandırdıkları fonlardan da faiz almamaktadırlar. Bu sistemin diğer bir özelliği ise, fon arz eden ve fon talep eden taraflar arasında ticari sözleşmeler çerçevesinde ortaklığın teşvik edilmesidir. Taraflar, yapılacak ticari faaliyetin bütün finansal ve teknik risklerini birlikte üstlenirken yapılan işin sonunda oluşan kâr veya zararı da birlikte paylaşırlar.

İslâmi finans ilkelerine göre yapılan ticari sözleşmelerde belirsizliğe (ğarar) yer yoktur. Diğer bir ifadeyle, İslâmi finansta ticari sözleşmelerin temel ilkeleri arasında yer alan mal veya hizmetin türü, bedeli, vadesi gibi değişkenlerin taraflardan biri veya birkaçı için belirsizlik içermemesi gerekir. Bununla birlikte İslâmi finansta ticari sözleşmeler İslâm hukukuna göre haram olan mamul ya da hizmetlere konu olamaz.

Sonuç olarak, İslâmi finans yöntemleri, toplumun ve bireyin huzur ve refahını, sosyo-ekonomik kalkınmasını hedeflemekte ve yapılan yatırımlar sonucu oluşan kârın ya da zararın fon fazlası ve fon açığı taraflar arasında paylaşılmasını ilke edinmektedir.

İslâm ekonomisinin temel ilkeleri; İslâm hukuk müktesebatından istifade edilerek İslâm hukukunun finansal işlemler ile ilgili koyduğu ilkeler üzerine kurulmuş ve zamanla gelişmiştir. Bu ilkeler, ticaretin helâl, tefeciliğin, aldatmanın, israfın, servet stoklamanın, cimriliğin ve faizin yasak olduğudur (Aktepe, 2013: 13-15). Buna göre İslâmi finansın en temel ilkesi helâl kazançtır. Faizsizlik ve diğer başlıkların hepsi bu kapsamda değerlendirilmelidir.

İslâmi finans sistemi, Kur'an, Sünnet ve İctihad olmak üzere üç temel kaynağa dayandırılmaktadır. İslâmi finansta finansal ürün ve hizmetlerin İslâm hukukuna uygun olması gerekmektedir. İslâm hukuku, İslâmi finansın temel dayanağı olmakla birlikte, finansal araç ve kurumlara doğrudan etkisi bulunan başka ilkeler de vardır.

3.2. İslâmi Finansın Temel İlkeleri

Burada yer alan temel ilkeler esasen iki farklı yapıyı göstermektedir. Bunların bir kısmı uyulması zorunlu yasaklarken bir kısmı hedefleri göstermektedir. İslâmi finans, temelde üç ana yasak ile faize dayalı finans endüstrisinin iş yapma usul ve ilkelerinden ayrılmaktadır. İslâmi finansın temel yasakları; faiz, ğarar ve kumardır (Yanpar, 2015: 58). İslâmi finasta yapılan işlemlerin bu temel yasaklara uyması zorunludur.

Bu ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

- Ribâ yasağı
- Ğarar ve kumar yasağı
- Haramdan uzak durma
- Risk paylaşımı
- Varlığa dayalı finansman

3.2.1. Ribâ Yasağı

İslâmi finansın en temel ilkelerinden biri ribâ yasağıdır. Arapça'da “mutlak çoğalma” anlamına gelen ribâ, verilen borç karşılığında, önceden tutarı belirlenmiş olan (ve anaparanın dışında) alınan fazlalık olarak tanımlanmaktadır (Akbulak ve Özgüç: 2004). Başka bir tanımda ise ribâ, aynı cins iki ribevî malın peşin değişiminde anlaşmayı yapan taraflardan birinin yararına olacak şekilde şart koşulup karşılığı bulunmayan veya bedellerden birinin para olmadığı bütün vadeli işlemlerdeki fazlalık (Baysa, 2006: 9) olarak tanımlanmaktadır. Kısaca ribâ (faiz), borçtan (karz) elde edilen gelirdir (www.tkbb.gov.tr, 2019).

Buna göre ribâ, ödünç olarak (borç-karz) verilen bir parayı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri alma veya vadeli bir alacağın vadesinde ödenmemesi durumunda ek vade karşılığında alınan fazlalıktır.

Ribâ, İslâm hukukunun aslî kaynakları olan ayet ve hadislerle yasaklanmıştır. Allah alım satımı helâl faizi haram kılmıştır (Bakara, 1: 275). Vadeli alış-veriş ile faizin aynı şey olmadığı anlatılmak için bu ayette alış-veriş ile faizin farklı uygulamalar olduğu; alış-verişin, ticaretin helâl, faizin ise haram olduğu vurgulanmıştır.

Allah Rasûlü, (sav); Yedi helak edici gûnahtan kaçınmayı buyurarak bunların içinde faiz yemeyi de saymıştır (Mutlu, 2003). Faiz ile ilgili diğere bir uyarı ise Hz. Peygamberin Veda Hutbesi'nde; "Biliniz ki cahiliye ribâsının tamamı kaldırılmıştır. Anaparalarınız sizlerindir. Ne zulmedin ne de zulme uğrayın" hadisidir.

İslâm, bu fazlalığı haksız bir artış olarak görmektedir. İslâmi finasta her türlü mübadele karşılıklı rıza, denge ve eşitlik üzerine kurulmuş, "ribâ" ise bu denge ve eşitliği bozduğu için yasaklanmıştır (Özsoy, 2012: 75). İslâm ticaret hukukuna göre yapılan ticaret veya işte kazanç ve risk işi yapanlar tarafından birlikte paylaşılmalıdır. Ancak faizli bir işlemde ticarete olduğu gibi bir risk yoktur. Borç veren dönem sonunda baştan belirlenen fazla parayı yani faizi alacaktır.

Faizin yasaklanması ile haksız bir sermaye artışının önlenmesi, borcunu ödemekte zorlananların istismar edilmesi önüne geçilmesi ve servetin belirli kesimlerde birikmesinin engellenmesi istenmiştir. Temelde faizin yasaklanması belirtilmiş olan çekinceler olmakla birlikte, ticaretin ve piyasaların sağlıklı şekilde işlemesi içindir.

İslâm ticaret hukukuna göre kredi-borç verilebilir ve borcun geri ödenmesini garantiye almak için borçludan teminat da alınabilir. Ancak borç veren, borç alandan verdiği anaparanın (borcun) üzerinden bir fazlalık (faiz) alamaz (Tok, 2009: 2). İslâm ticaret hukukuna göre para bir değişim aracı olduğu için mal gibi alım satıma konu olamaz.

Ribâ kavramı, verilen borca istinaden alınan fazlalık olan faiz kavramından daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Ribâ kavramı sadece paraya dayalı borçları değil aynı zamanda mal değişimlerine ilişkin işlemleri de kapsamaktadır. Ribâ, bugün bankalarda ve finans kuruluşlarında basit faiz, bileşik faiz, nominal, reel faiz ve benzeri şekillerde uygulanırken öte yandan bazı malların birbiri ile mübadelesinde/değişiminde veya vadeli satışında uygulanmaktadır. Mübadele işlemlerinde ribâ meydana gelir, muamele olan işlemlerde ribâ meydana gelmez.

Ribâ'nın yasaklanmasının temelinde birçok sebep vardır. İhtiyacı olan bir kişiye verilen paranın ileride geri alınırken üzerine ekleme yaparak daha fazla alınması yardımlaşma sayılmaz. Ve parayı borç verdikten sonra geri alırken verdiğiinden daha fazlasıyla alması, insanı tembellik yapmaya, çalışmadan kazanmaya iter. Başka bir neden ise, verilen bir borcun geri alınana kadarki bekleme süresinin bedeli olarak baştan belirlenen sabit bir getiriye İslâm yasaklamıştır.

Borcun tüketim harcamaları ya da ticaret yapmak için alınması ya da anaparaya eklenen fazlalığın ribâ, faiz, fayda, nema veya gelir payı olarak adlandırılması; getirinin reel-nominal, pozitif-negatif olması; borç alan kişinin fakir veya zengin olması durumu değiştirmez (Özsoy, 1995: 118). Bunların tamamı ribâ kapsamında olduğu gibi borca karşılık verilen bir hediye, ödül veya alınacak bir hizmet de ribâ kapsamına (Iqbal and Molyneux, 2005: 7) girmektedir.

3.2.2. Belirsizlik (Gharar-Ġarar) Yasağı

Terim olarak ġarar, “sonuçlarla ilgili gizlenmiş (belirsiz) şey” (Elgari, 2003: 17); “bir akdin, kesin olmayan, şüpheli veya muhtemel bir unsura veya hususa dayanması ve bağlı bulunması” (Karaman, 2003) ve gelip gelmeyeceğinin belirsiz olması, sonucunun kapalı olması, akdin haksız kazanca yol açacak derecede kapalılık taşıması anlamlarına gelmektedir.

Kelime anlamı olarak ġarar, yapılan ticarete fiyatların belirsiz olması anlamına gelmektedir. Ticaret yapan insanların yaptıkları ticarete ilişkin sözleşmede yaptıkları ticarete ait bütün hususlar açık ve net bir şekilde yer almalıdır. Mesela bir satış sözleşmesinde malın cinsi ve fiyatı tam belirli olmalıdır. Belirsizlik içeren ticarî sözleşmeler İslâm’a uygun değildir (Akbulak ve Özgüç: 2004).

Yapılan ticarî bir faaliyette mal veya hizmetin miktar ve bedeline ilişkin önemli bir hususun sözleşmede yer almaması, tarafların zorunlu olmadığı halde risk alması anlamına gelmektedir. Belirsizliğe dayalı bu riskler spekülasyon gibi olduğu için yasaklanmıştır (Algaoud and Lewis, 2007: 39).

Ġarar ile ilgili örnekler aşağıda yer almaktadır (Iqbal and Molyneux, 2005: 13):

- 1) Bir alış-verişte satışa konu olan malın cinsinin bilinmemesi: Meselâ 2 liraya 1 kilo elma satışında, satılan elmanın cinsi belirtilmediği için bu satış ġarar içerir.
- 2) Bir alış-verişte satışa konu olan malın türünün bilinmemesi: Meselâ, bir hayvanın 1.000 liraya satışında, satılan hayvanın türü belirtilmediği için bu satışta ġarar söz konusudur.
- 3) Bir alış-verişte satışa konu olan malın özelliklerinin bilinmemesi: Meselâ, bir arabasını 15.000 liraya satışında, satılan arabanın marka, model, yaş ve benzeri belirtilmezse bu satış ġarar içerir.

- 4) Bir alış-verişte satışa konu olan malın niceliğinin bilinmemesi: Meselâ, 20 liraya bir miktar portakalın satışı.
- 5) Bir alış-verişte satışa konu olan malın fiyatının bilinmemesi: Meselâ, bir malın 1 aylık maaş karşılığında satışında, maaşın ne kadar olduğu belirtilmediği için bu satış ğarar içerir.
- 6) Bir alış-verişte satışa konu olan malın belirleyici özelliklerinin bilinmesi: Meselâ, bir dairenin 50.000 liraya satışında, muhit, kat, cephe bilgileri belirtilmezse bu satış ğarar içerir.
- 7) Bir alış-verişte satışa konu olan malın vadeli satışlarda ödeme zamanının belirsizliği: Meselâ, 100.000 liraya vadeli daire satılan dairenin ödeme tarihinin belirlenmemesi ğarar içerir.
- 8) Bir alış-verişte satışa konu olan malın teslimine muktedir olamama: Meselâ, sudaki balığın, ağaçtaki kuşun satışı ğarar içerir.
- 9) Bir alış-verişte satışa konu mevcut olmayan malın satışı: Meselâ, gelecek yılın mahsulünün satılması ğarar içerir.
- 10) Bir alış-verişte satışa konu olan malın incelenme imkânının olmaması: Meselâ, bir kolinin içindekilerle 50 liraya satılması ğarar içerir.
- 11) Bir alış-verişte satışa konu olan malın birisi özellikle seçilmediği sürece sözleşmede birden fazla ihtimal olması.

3.2.3. Haram Olan Faaliyet Yasağı

Arap dilinde “meysir” “kolaylıkla elde edilen gelir” anlamına gelen Kumar ve Şans Oyunları haram olan faaliyetlerdendir. İslâm, üretkenlikten uzak, topluma zarar verecek kazancı yasaklamıştır. İslâmi finasta kumar, bahis ve şans oyunları gibi sadece başkalarının kaybetmesi durumunda kazanç sağlayan faaliyetlerden elde edilecek gelirler yasaklanmıştır. Ayrıca, alkol, domuz eti, pornografi ve benzeri konularda yatırım yapmak da yasaklanmıştır (Algaoud and Lewis, 2007: 39). Bir oyunun içerdiği risk kontrol edilemiyorsa böyle bir oyun kesinlikle şans oyunudur. Ğarar içeren böyle bir oyun şans oyunları kapsamına girdiği için yasaktır (Al-Suwailem, 2010: 25).

Şans ve becerinin birlikte veya tek başına söz konusu olduğu bir olayın, yarışmanın ya da belirsiz bir olayın sonucu üzerine bahse tutuşma ve bu yolla kazanç elde etme olarak tanımlanan kumarın türü ve şekli zamana ve toplumun yapısına göre farklılık gösterebilir. Ancak haksız kazanç, zaman ve mal israfı gibi problemlere neden olduğu için yasaklanmıştır. Kumarda taraflardan biri kazanırken diğeri mutlaka kaybeder.

3.2.3.1. Diğer Yasaklar

Tüketimde olduğu gibi üretimde de israf olabilir. Eldeki tabii kaynakların ve bütün nimetlerin en uygun ve kararında değil de aşırı şekilde kullanılarak tüketilmesi de israftır. İsrâf yasağının temel amacı, gelecek neslin tabii kaynaklar üzerindeki haklarının korunmasıdır. İslâmi finansta, bütün kaynak ve imkânlar, insana verilen bir emanet olduğu için kişiler bunları sınırsızca kullanamaz (aktaran Erdoğan, 1992: 24). Yine kişi bütün harcamalarında mutedil olmalı, gösteriş amacıyla lükse kaçmamalıdır. İslâmi finansta ticaret, üretim ve tüketim yatırımları İslâm hukukuna uygun olmalıdır. Çok kârlı dahi olsa İslâm'ın yasakladığı şeylerin üretimi, dağıtımını, ticareti ve tüketimi yapılamaz. Yine insanlar için zararlı görülen faaliyetlere ilişkin yatırım ve ticaret de yapılamaz (Samad and others, 2005: 73).

İhtiyaç maddelerini aşırı kazanç sağlamak için, piyasadan çekip depolayarak (istifleyerek) uzun süre bekletip fiyatların yükseldiği zaman değerinin üzerinde piyasada satışa sunulması yani karaborsacılık (ihtikâr) yapmak da İslâmi finansta yasaklanmıştır. Bekletilen mala hiçbir ilave yapılmadığı halde sadece zamanın geçmesiyle fiyatı yükseldiği için ribâ gibi ihtikâr da haksız bir kazançtır.

Sömürü mantığıyla arzı bir elde toplamak için yapılan tekelleşme de İslâmi finansta yasaklanmıştır. Tekelciliğin yaygın olduğu bir ekonomik düzende toplumun refahı hiçbir zaman üst seviyelere çıkmaz (Mannan, 1973: 280).

İslâmi finansta manipülasyon ve “forward” işlemleri ile alakalı spekülasyon faaliyetlerinde bulunmak da yasaklanmıştır. Spekülasyonda, işlem yapmak isteyen kişi öncelikle, dalgalı piyasada, alım-satım işlemlerinden çok fiyat dalgalanmalarından meydana gelecek kâr ile ilgilenmektedir. Spekülasyonda temel amaç fiyatları artırarak para kazanmak iken İslâmi yatırımların yapıldığı ticarete ise temel amaç gelir elde

etmektedir. Gelirden kasıt ise İslâmi finasta izin verilen gerçek bir ortaklığa benzeyen bir şirketin hisselerinden pay sahibi olmaktır (Mohsin, 2005: 228).

İslâmi finasta borç satılmadığı için risk başkasına devredilemez. Bu ilke pek çok spekülâtif işlemi ortadan kaldırır. İslâmi finansman modelleri ile elde edilecek gelirler, sadece reel ekonomide yaşanacak artış ile artacağı için aşırı kredi genişlemesi olmaz (Ahmed, 2010: 308).

3.2.4. Risk Paylaşımı

İslâmi finans paylaşım ve ortaklık temeline dayanmaktadır. İslâm hukukunda kazanç elde etmek için faiz yasaklanmış, bunun yerine ticaret helâl kılınmıştır (Bakara, 2: 275). Başka bir ifadeyle bu yasaklama ile emeksiz kazanca dayalı iş modeli yerine riske dayalı ticaret ve iş modelleri işaret edilmiştir.

Bu anlamda risk paylaşımına dayalı ortaklık aslında bir kâr-zarar ortaklığıdır. Burada önceden miktarı belli bir sabit faiz yerine ekonomik faaliyet sonucunda miktarı belli olan kâr veya zarardan pay alma esası vardır (Yanpar, 2015: 76).

3.3. Varlığa Dayalı Olma

İslâmi finasta yapılan işlemler gerçek iş ve işlemler olmalıdır. Diğer bir ifadeyle İslâmi finasta gerçek ürün, mal ve değerlere dayalı finansman modeli esastır. İslâm hukukunda para, ticareti yapılan bir meta değildir. Para bir değişim aracı olduğu için bir mal gibi alınıp satılarak üzerinden kâr elde etmek mümkün değildir.

İslâmi finans her zaman gerçek varlıklara dayanmaktadır ve İslâmi finansın temelinde emtia ticareti yer almaktadır (A.g.e.: 76-77).

3.4. İslâmi Finans Yöntemleri

Temel olarak İslâmi finans, finansal bir faaliyet olmayıp ticari faaliyetler ile gerçekleştirilen bir sistemdir. Bu İslâmi finans yöntemleri, genel olarak ortaklık

yoluyla doğrudan finansman sağlama yöntemleri ve dolaylı finansman sağlama yöntemleri olarak iki sınıfa ayrılabilir. Bunlar ortaklık yoluyla doğrudan finansman sağlama yöntemleri olan **mudârebe ile müşâreke** ve dolaylı finansman sağlama yöntemleri olan kiralama/**icâre** veya satış sözleşmeleri olan **selem ile murâbahadır**.

İslâmi finansman işlemleri, kâr ve zarar ortaklığı, marjlı satış ve kiralama esaslarına dayandırılmaktadır. Kâr-zarar ortaklığı “mudârebe” ve “müşâreke” yöntemleri ile uygulanmaktadır. Marjlı satış ile ilgili “murâbaha”, kiralama ile ilgili ise “icâre” yöntemleri kullanılmaktadır.

3.4.1. Müşâreke

Müşâreke, ortaklık esaslı doğrudan finansman sağlama yöntemidir. İslâm hukukunda Şirket’i-inan denen müşâreke, iki ya da daha fazla kişinin baştan anlaştıkları sermaye ile, birlikte ticaret yapmak ve yaptıkları bu iş sonucunda ortaya çıkacak kârı paylaşmak veya zarara katlanmak üzere kurdukları adi sermaye ortaklığıdır. Mudârebe anlaşmasında bir taraf sermaye koyarken diğer tarafın emeğini koyduğu, kâr ve zarar paylaşımına dayanan Müşâreke’de ise taraflar sermaye veya hem emek hem sermaye ortaya koyabilirler. Diğer bir ifade ile hem yatırımcı hem girişimci projeye ortak sermaye koyarak kâra ve zarara ortak olabilirler.

Müşâreke akdi ile kurulan ortaklıkta ortaklığa katılanların her biri, yapılan iş sonucu elde edilen kâra başlangıçta akit yapılırken belirlenen bir oranda hak kazanmaktadır. Ancak ortaklıkta yapılan iş zarar ederse ortaklar koydukları sermaye oranlarına göre zarara katlanırlar. Müşâreke’de ortakların koydukları sermaye oranları aynı olsa bile ortakların her birinin kâr paylaşım oranları farklı olabilmektedir. Ortak olan bireylerin ortaklığa koydukları sermaye oranları farklı olsa bile kâr paylaşım oranları eşit olabilmektedir. Kâr paylaşım oranı ortakların ortaya koyduğu sermaye paylarıyla aynı olmak zorunda değildir. Ortaklardan biri yapılan işte ortaya koyduğu sermaye ile birlikte aynı zamanda emeğini de katarsa kârdan daha yüksek oranda pay alabilir. Müşâreke yöntemi genellikle sanayi yatırımlarının finansmanında kullanılmaktadır. Bu yöntemle makine ve ekipmanları temin edilebileceği gibi, bu yöntem ticaret için gerekli finansmanın sağlanmasında da uygulanabilmektedir.

Sürekli Müşâreke ve Azalan Müşâreke olmak üzere müşârekeyi teknik olarak iki başlık altında incelenebilir. Sürekli müşârekede iş devam ettiği zaman zarfında finansal kuruluş ve yatırımcının ortaklığı devam eder. Azalan müşârekede ise, finansal kuruluşun ortaklık payı, proje bitene kadar yatırımcı tarafından satın alınarak, işin bitiminde tamamen yatırımcının mülkiyetine geçer.

Yeni bir Müşâreke türü olan ve Dünya’da (digressive veya diminishing musharakah) olarak adlandırılan “azalan müşâreke” yönteminde ortaklık, proje sonunda mülkiyetin devriyle sona ermektedir. Buna göre müşâreke akdi ile ortak olunan projenin sonunda ortaklardan biri projenin bütün hisselerine sahip olmak isterse, finansal kuruluşun projedeki hisselerini (ortaklık payını), düzenli olarak yaptığı ödemeler ile satın alır. Böylece belirlenen vade sonunda finansal kuruluşun ortaklıktaki hisselerinin yatırımcıya devri ile sözleşme sona erer (Bayındır, 2015: 24).

Azalan müşâreke işleminde taksitli satışa benzer bir ortaklık payı, fon sağlayan kuruluştan her ay düzenli olarak yaptığı ödemelerle yatırımcıya devredilmektedir. Azalan müşâreke uygulamasında, finansal kuruluş ile yatırımcı arasında yatırım yapmak ya da bir varlığı satın almak için ortaklık kurulur. Konut finansmanı için bu yöntem kullanıldığında, proje başladıktan sonra yatırımcı konumundaki müşteri her ay finansal kuruluşun hisselerini (ortaklık payını) belirlenen vade sonuna kadar azar azar, parça parça devralır. Finansal kuruluşun bu ortaklıktaki payı azaldıkça, kârdan aldığı pay da aynı oranda azalır (www.katilimfinansdergisi.com.tr, 2019).

Azalan müşâreke çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamada kullanılırken, bazı ülkelerde büyük ölçekli projelerin finansmanında da kullanılmaktadır. Burada genellikle bir taraf sermaye koyarken, diğer taraf hem emek hem sermaye koyar. Hem emek hem sermaye koyan taraf projeyi yürüttüğü için sadece sermaye koyan ortağa nispeten genellikle kârdan daha fazla pay alır.

İslâmi bankaların çeşitli projelere müşâreke yöntemiyle fon aktarıldığı bilinmektedir. Müşâreke yöntemi sukuk uygulamalarında da kullanılmaktadır.

3.4.2. Mudârebe

Mudârebe de ortaklık esaslı doğrudan finansman sağlama yöntemidir. Mudârebe, kısaca emek-sermaye ortaklığıdır. Mudârebe yöntemi genellikle ticaretin

finansmanında kullanılmaktadır. İslâm ticaret hukukunda mudârebe; bir ticaret yapmak için sermaye sahibi ile bu sermayeyi işletecek ortaklar arasında yapılan bir anlaşmadır (Es-Sadr, 1993: 33). Mudârebe’de ortaklardan bir taraf emek, bilgi ve tecrübesini, diğer taraf ise sermayesini ortaya koyar (Akgüç, 1992; 143).

Bu yöntemde sermaye sahibi kesin bir kâr talep edemez. Anlaşmada sabit bir tutar belirlenmez, sadece kâr paylayım oranı belirlenir. Yapılan işin sonunda kâr elde edilmesi halinde işin başında mudârebe anlaşmasında sermayedar/banka ve mudârib/müşteri arasında kararlaştırılmış oranlara göre paylaşılır. Zarar edilmesi halinde eğer zararda işi yöneten yatırımcının ihmali yoksa zarar sermayeyi ortaya koyan (banka ya da sermayedar) tarafından karşılanır. Ancak girişimcinin de emeği boşa gitmiş olur. Bununla birlikte girişimcinin bir ihmali ve kastı olursa oluşan bu zararı ödemesi gerekir.

Mudârebe yöntemi tasarruflarını değerlendirmek isteyen bireylere yatırım yapma imkânı sunar ve hisse senedi çıkararak finansman sağlar. Bu ortaklık yönteminde bir taraf, meselâ banka yatırım projesi için ihtiyaç duyulan kaynakların/sermayenin tamamını sermayedar (**rabb’ul-mal**) olarak finanse ederken, diğer taraf yani emeğini koyan girişimci (**mudârib**) müşteri olarak projenin yönetiminden sorumludur.

İslâmi bankaların girişimci üçüncü kişilere fon kullandırması “müşterek mudârebe” anlaşması çerçevesinde gerçekleşir. Burada, İslâmi bankaya tasarruf sahiplerince yatırılan fonlar sermayedar konumundaki banka tarafından girişimcilere kullandırılır ve yapılan yatırım sonucu elde edilen kâr, tasarruf sahipleri ile paylaşılır. Ancak bu yöntem, diğer İslâmi finans yöntemlerine göre eski ve daha kabul görmüş bir yöntem olduğu halde uygulamada çeşitli zorluklar olduğu için, daha az kullanılmaktadır.

3.4.3. Murâbaha

Murâbaha, satış sözleşmeleri ile ticârî finansman sağlama yöntemlerindedir. Mark-up trading olarak da bilinen murâbaha, İslâmi finansta, “malîyet+kâr marjı” formülüyle fiyatın belirlendiği bir satış sözleşmesidir. Murabâha’da müşterinin almak istediği mallar satıcıdan peşin satın alınıp maliyetin üzerine belirli bir oranda vade farkı yani kâr marjı (payı) eklenerek müşteriye vadeli satılmaktadır. Murâbaha’da sözleşmeye konu malın peşin fiyatı, ödenecek olan kâr payı, teslim tarihi ve ödemelerin ne şekilde

yapılacağı mutlaka belirtilmeli ve müşteri bunları bilmelidir. Vadeli ödemelerde taksitlerin tamamı bitene kadar satılan malların mülkiyeti finansman sağlayan kuruluşa kalmaktadır.

Üretim desteği olarak da bilinen bu yönteme kurumsal finansman desteği de denmektedir. Kurum ile fon talep eden taraf arasında yapılacak sözleşme ile ihtiyaç duyulan tüketim için gerekli finansman fon kullanan taraf adına kurum tarafından satıcıya ödenir. Buna mukabil fon talep eden gerçek ya da tüzel kişi önceden belirlenmiş olan kâr payına ve vadeye göre borçlandırılır. Sonra bu borç, önceden belirlenmiş bir ödeme takvimi çerçevesinde ödenir (Canbaz, 2016: 191). Murâbaha fon talep eden bireylere ve işletmelere esnek yapılı, kısa ve orta vadeli ticari kredi kullanma imkânı sunmaktadır. Küçük ölçekli ve mikro işletmelerin finansman kaynağı olması bakımından da önemli olan murâbaha klasik bankaların müşterilerine sunduğu ihtiyaç kredisi gibi bir uygulama değildir.

3.4.4. Selem ve İstisna

Selem ve İstisna da murâbha, gibi satış sözleşmeleri ile ticârî finansman sağlama yöntemlerindedir. Selem, ileriye yönelik bir satın alma; istisna ise siparişe dayalı satın almadır. **Selem;** belirli bir malın veya hizmetin bedelinin tamamının peşin olarak ödenip ileri bir vadede satın alınmasıdır. Bu yöntemde ödeme sözleşme yapıldığında peşin olarak yapılır, satın alınan varlığın teslimatı ise sözleşmeye göre ileri bir tarihte yapılır. Fakat bu malı satmak için vadesini beklemek zorunludur. İslâm ticaret hukukuna göre para, altın, gümüş ve para benzeri varlıkların bu yöntemle satışı, elde edilen gelir faiz olarak değerlendirildiği için kesinlikle yasaktır (www.tkkb.org.tr, 2019).

İstisna; üreticinin hâlihazırda var olmayan ve gelecekte (önceden anlaşılan fiyat, özellik ve kalitede) üretilecek bir malın sağlanması sorumluluğunu aldığı mal üretim (imalât) sözleşmesi ile malın satılması işlemidir (www.tkkb.org.tr, 2019). Ücret, iş öncesinde, belirlenen bir zamanda veya işin tesliminde ödenebilmektedir. Seleme benzeyen bir alım satım işlemi olmakla birlikte, sözleşmenin konusunu oluşturan malın inşa veya imal edilecek olması ve ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması bakımından Selem'den farklıdır (Türker, 2010: 9).

Bu sistem genellikle tarım ve inşaat projelerinin finansmanında uygulanmaktadır. Müşteri bir miktar peşinat ödedikten sonra kalan miktar taksitler halinde işletmeye geri ödenir (www.tkkb.org.tr, 2019).

3.4.5. İcâre (Leasing, Finansal Kiralama)

İcâre, kiralama yoluyla finansman sağlama yöntemidir. İslâmi finansman yöntemlerinden olan icâre murâbaha'dan sonra İslâmi bankaların murabahadan sonra gelen orta ve uzun vadeli bir finansman sağlama yöntemidir. Kiralama sürecinin sonunda mülkiyetin kiralayan tarafa devredildiği bir sözleşme olan icâre, konvansiyonel bankalardaki klasik leasing işlemine benzemektedir. İslâmi bankalar, gayrimenkul, makine gibi reel varlıkların finansmanı için gerekli kaynağı bu yöntemle sağlamaktadırlar.

Bu yöntemde finans sağlayan kuruluş, müşterisinin istediği malı satın alır ve üzerine belirli bir kâr payı koyarak müşteriye sözleşmede açıkça belirtilen ücret ile kiraya verir. Böylece baştan belirlenmiş sabit bir miktarda getiri elde eder. Bu yöntemde kiralanan mal veya ürünle ilgili sorumluluk ve risk bankaya aittir. İcârede mal veya ürün finansman kuruluş tarafından müşteriye satılmayıp, kiraya verilir. Böylece kiralama süresince kiralanan mülkiyet finansman kuruluşunda kalır ve mülkiyet devri dönem sonunda kiralayana geçer. Murâbaha'da ise mülkiyet devri sürecin başındadır.

3.4.6. Vekâlet (Wakala)

Vekâlet, bir kimsenin caiz olan ve bilinen bir iş hususunda kendi yerine başkasına yetki vermesi ve vekil tayin etmesidir. İslâmi finansta bir çeşit acentelik sözleşmesi olan vekâlet, yatırım sermayesine sahip olan kurum ve kişilerin başka bir kurumu vekil/acente olarak yetkilendirmesi şeklinde uygulanmaktadır. Vekâlet yöntemiyle acente olarak yetkilendirilen kurum, bunun karşılığında sabit bir işletme ücreti alır. Kâr ve zarar ise işe sermaye koyan tarafa aktarılır. Genellikle İslâmi yatırım fonlarında kullanılan (Türker, 2010: 9) vekâlet, başta murâbaha, icâre, selem ve istisna gibi farklı finansman yöntemlerinin uygulanabilmesi için ilk aşamadır. Fon fazlası olanlar bu vekâlet sözleşmeleri ile ellerindeki fazla fonları İslâmi finans kurumuna yatırır. Bu

kuruluşlar ise bu fonları vekil sıfatıyla işletir ve yaptığı hizmetine karşılık, sözleşmeyle baştan belirlenmiş bir ücret tahsil eder. İşletme yönetim giderleri düşüldükten sonra kalan kâr veya zararı fon sahiplerine geri verir (Akten Çürük, 2013: 47).

Vekâlet sözleşmeleri genel veya özel olabilir. Meselâ bir müşteri, genel bir vekâlet ile elindeki fazla fonları işletmeye herhangi bir alanda kullanmak için verir. Özel vekâlet sözleşmelerinde ise müşterilerin sadece belli yatırımlarda kullanmak üzere işletmeye yatırdığı fazla fonlar, işletme tarafından müşterinin belirlediği kriterlere uygun projelerde değerlendirilir. Kendisi doğrudan bir ticaret ve ortaklık modeli olmayan vekâlet sözleşmeleri, günümüz finansal işlemlerini kolaylaştıran bir aracılık yöntemidir.

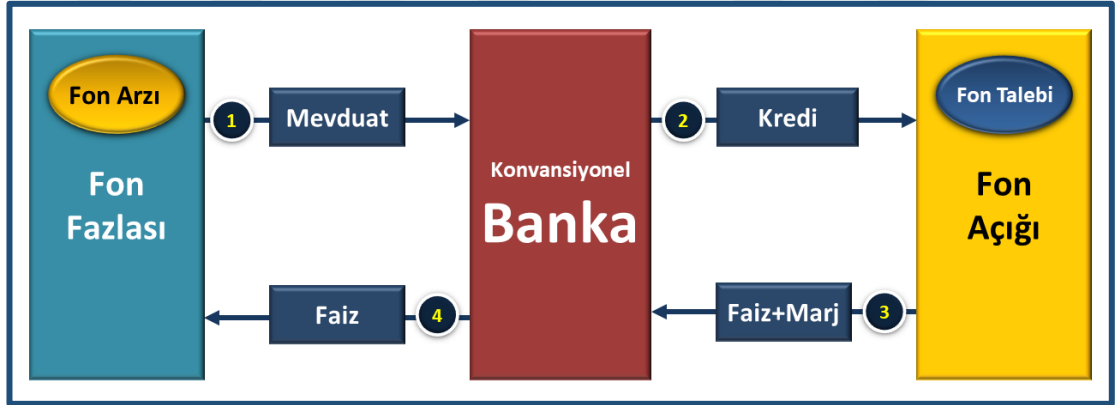
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ İÇİN İSLAMİ FİNANS İLKELERİNE UYGUN MODEL ÖNERİSİ

4.1. TDF Sistemi'nin Konvansiyonel Aracılık Yönü

Konvansiyonel bankaların, fon fazlası olup da fon arz eden bireylerden fon açığı bulunup da fon talep eden bireylere doğru fon akışını sağladığı temel fonksiyon finansal aracılık faaliyetidir (Aydın, 2012: 25). Buna göre Şekil 4.1'de konvansiyonel banka finansal aracılık sisteminin işleyiş süreci gösterilmektedir.

Şekil 4.1: Konvansiyonel Bankacılık Finansal Aracılık İşleyişi

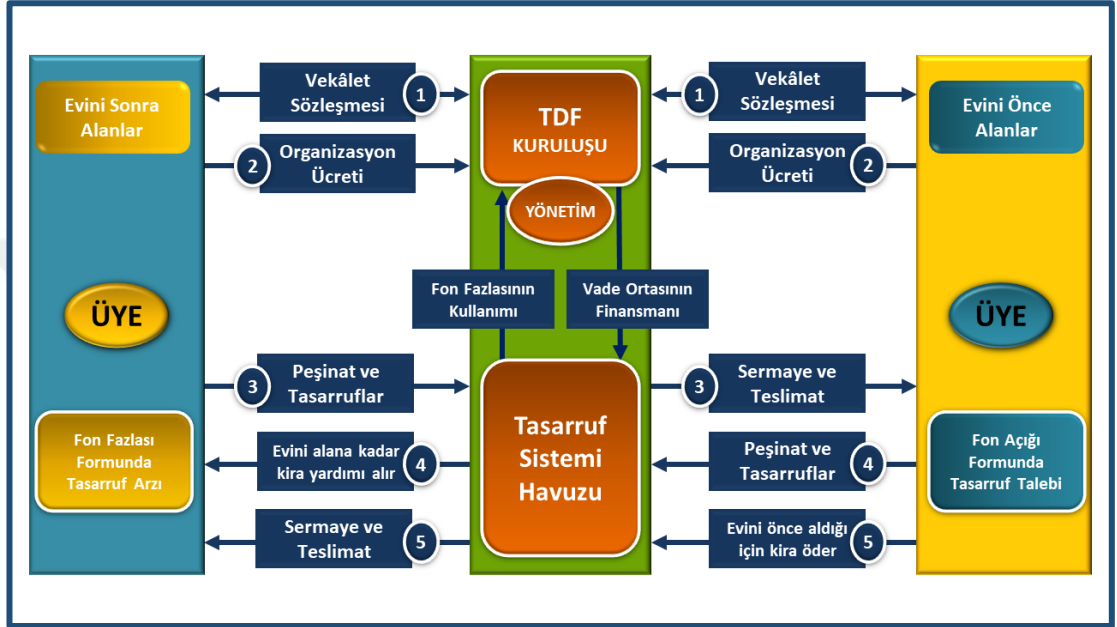
Kaynak: Dinç, 2017: 93 (Yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir)

Finansal aracılık sisteminde fon arz eden taraflar ile fon talep eden taraflar farklı nedenlerle finansal kuruma fon aktarmaktadır. Buna karşılığında TDF iş modeli ile konut, araç, arsa, eğitim, sağlık, tatil, turizm, hac, umre, düğün, askerlik gibi tüketimi ve iş kurma, proje bazlı işlere ortak olmak gibi yatırımlar finanse edilebilmektedir.

Özgün bir yapıya sahip olan TDF kuruluşlarında süreçler konvansiyonel bankacılık sisteminden farklı bir şekilde işlemektedir. Mevcut TDF sisteminin genel iş modeli konut finansmanı üzerinden açıklanmaya çalışılarak aşağıdaki Şekil 4.2’de gösterilmiştir.

Şekil 4.2: Tasarrufa Dayalı Finansal Aracılık

Kaynak: Yazar

Bu iş modeli bireylerin ortak bir amaca yönelik küçük düzenli tasarruflarını bir araya getirerek oluşturdukları yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı finansal bir birlikteliği sağlayan kooperatifçilik benzeri bir iş modelidir.

TDF iş modelinde sistem konut, araç, arsa ve benzeri alanlarda aynı amaca matuf finansman sağlamak için bir araya gelen gruplardan oluşmaktadır. TDF iş modelinde sisteme katılan üyeler sürecin başında yapmış oldukları tasarruflar neticesinde konut, araç veya arsa sahibi olabileceklerini bilmektedir.

Bu iş modelinde sisteme üye olan bireyler organizasyon ücreti dışında tasarruf havuzuna fazladan bir ödeme yapmamaktadır. TDF kuruluşları da üyelerin tasarruf havuzuna yatırdıkları paraya karşılık belirli bir oranda kâr, herhangi bir faiz veya başka bir isim altında ödeme yapmamaktadır.

Burada konvansiyonel bankacılıkta olduğu gibi bir kredilendirme (borç verme) işlemi yoktur. Buna mukabil sistemde fon arz eden ve fon talep edenler formunda konut, araç, arsa (ve diğer hizmetler) talep edenler vardır. Kapalı devre işleyen bu sisteme üye olan her bireyin ortak amacı yaptıkları tasarruflar ile bir an önce konut, arsa ya da araca sahip olmaktır. Burada aynı hedef doğrultusunda bir araya gelen üyeler birbirlerini destekler, finanse eder ve tasarruf sürecinin sonunda konut, arsa veya araca sahip olabilirler.

TDF sisteminde üyelere tasarrufların toplanması “**tasarruf talebi**” ve teslimat döneminde üyelere bu tasarrufların dağıtılması “**tasarruf arzı**” şeklinde “**kapalı devre**” işleyen iki ana faaliyet dönemi vardır. Sisteme giren aynı üyeden hem tasarruf (fon) toplanmakta hem de teslimat tarihinde bu üyeye tasarruf (fon) aktarılmaktadır.

Bu yapıda pazarlama stratejisi üreten, kampanyalar düzenleyen, sisteme üye bulan, üyeler ile sözleşme yapan, üyelere fonları toplayan, sırası gelen üyelere teslimat yapan ve üyelerin işlerini sürecin başından sonuna kadar takip ve organize eden TDF Kuruluşları ise “finansal aracı kuruluş” konumundadır.

4.2. TDF Sistemi'nin İslâmi Finansal Aracılık Yönü

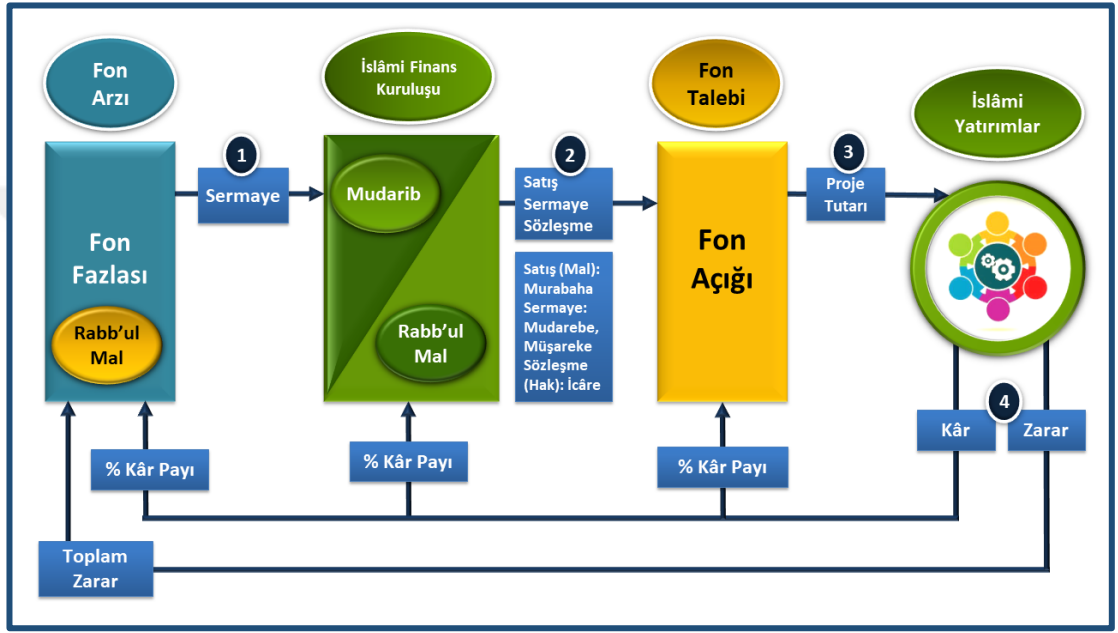
İslâmi finans aracılığında fon fazlası olan bireylerden yatırımları finanse etmek için mudârib sıfatıyla kaynak elde edilir. Bu sistemde fon fazlası olan bireyler ellerindeki kaynakları Rabb'ul-mal olarak mudârib konumundaki İslâmi finans kuruluşlarına iş, ticaret, yatırım veya kâr zarar ortaklığı kurmak için finansman sağlamak üzere aktarırlar.

Fon fazlası olan bireyler aktardıkları yatırımlardan baştan belirlenen ve anlaşılan pay oranınca kâr elde ederler veya zarara katlanırlar. Ancak, baştan belirli bir oranda kâr taahhüt edilmez. Kâr zarar ortaya çıktıktan sonra sürecin başında belirlenen paylaşım oranınca mudârebenin tarafları kâr elde eder veya zarara katlanırlar.

İş ve yatırım faaliyetlerin finansmanına yönelik fon fazlası olan bireylerin sermaye, diğer tarafın emek ile katıldığı mudârebe kapsamında İslâmi finans kuruluşları fon fazlası olan bireylerin **vekili** olarak rol alırlar (Dinç, 2016: 345).

İş modelinin girdisi mal veya sermaye formunda yatırımları finanse ederek desteklemektedir. Aktarım mekanizması içinde mal/sermaye transferini ancak karşı taraflara ödeme yapabilen murâbaha veya sermaye formunda müşâreke, mudârebe veya icara yöntemleriyle gerçekleştirmektedir (Dinç, 2017: 95). İslâmi finans aracılığı Şekil 4.3'te aşağıda verilmiştir.

Şekil 4.3: İslâmi Finans Aracılık Modeli

Kaynak: Dinç, 2019: 95 (Yazar tarafından yeniden çizilmiştir)

TDF sisteminin özünde, küçük tasarruflarını biriktirip de kolay kolay konut, araç, arsa ve benzeri sahibi olamayacak bireylerin bu tasarrufları yatırıma dönüştürme işlevi yer almaktadır. Piyasada konut, araç, arsa almak isteyen, hac, eğitim, sağlık, turizm, askerlik gibi farklı alanlarda hizmet almak, iş kurmak ve yatırım yapmak için fon talebinde bulunan bireylerin ortak tasarruflarını organize eden, düşük maliyetli finansal yöntemler sunan ve etkin işleyen bir sisteme ihtiyaç vardır.

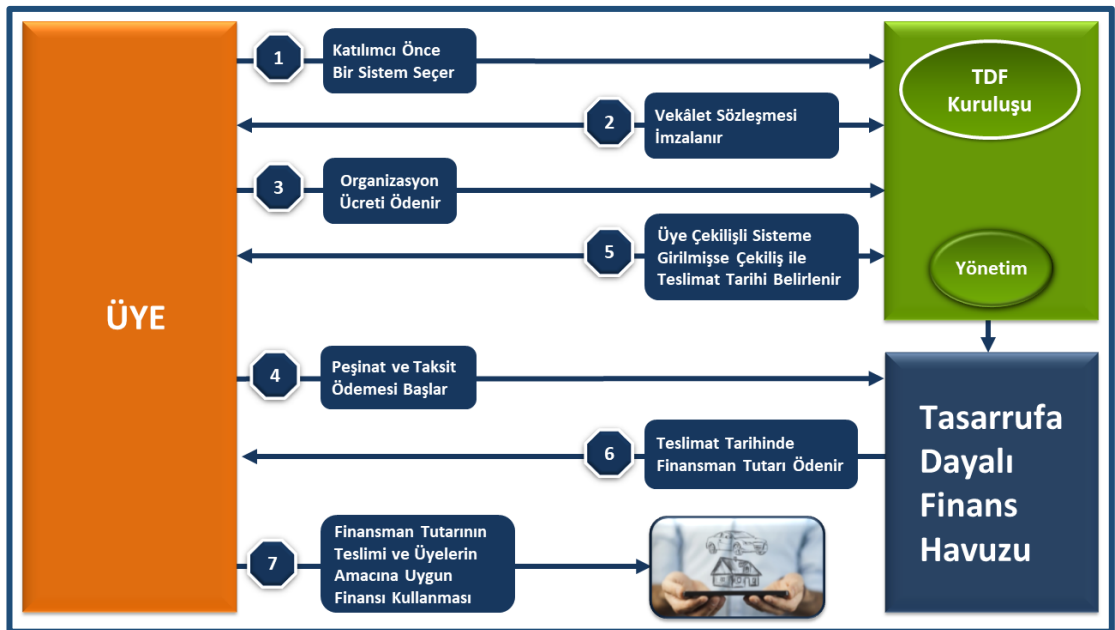
İşte TDF kuruluşları bu maksatla fon talebinde bulunan bireylerin bu taleplerini yine bireylerin dağınık halde bulunan birikimlerini yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı çeşitli finansal yöntemlerle bir araya getiren ve süreci baştan sona organize ederler.

TDF sisteminde ihtiyaç duyduğu ürünü sonra alacak olan üyeler fon fazlası formundadır. Ürünü erken alacak olan üyeler ise fon açığı formundadır. Tasarrufa

dayalı finans kuruluşları ise finansal aracı kuruluş formundadır. Fon fazlası formundaki üyelere toplanan fonlarla öncelikle teslimat sırası erken gelenlere sermaye formunda teslimatları yapılmaktadır. Daha sonra da teslimat sırası sonlarda olan üyelerin teslimat sırası geldiğinde sermaye formunda teslimatları yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle ilk aşamada teslimatını sonra alacak olan üyeler önce alacakları ikinci aşamada ise teslimatını önce almış olanlar sonra alacak üyeler karşılıklı olarak birbirlerini fonlamaktadırlar.

Bu finansal aracılık döngüsü ise şöyle işlemektedir: TDF kuruluşları önce müşterilere malî durumlarına ve bütçelerine göre farklı ödeme yöntemleri sunarak durumlarına uygun bir sisteme üye yaparlar. İkinci aşamada bir sistem seçen üye ile sözleşme imzalanmaktadır. Sözleşmenin imzalanmasından sonra üçüncü aşamada üye organizasyon/katılım/hizmet ücretini ödemektedirler. Bundan sonra dördüncü aşamada artık üye aylık taksitlerini ödemeye başlar, böylece firma üyelere tasarrufları toplamaya başlar. Beşinci aşamada üyelerin teslimat sıra tespitini yapar. Altıncı aşamada ise teslimat sırası gelen üyelerin fonlarının teslimatı yapılmaktadır. Yedinci aşamada fon teslimatlarını alan üyeler araçlarını, istedikleri yerden konutlarını ya da sisteme ne için üye oldularsa almak istedikleri şeyi alırlar. TDF sisteminin işleyiş süreci Şekil 4.4'te aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4.4: Sistemin İşleyiş Süreci

Kaynak: Yazar

4.2.1. TDF İçin İslâmi Finansal Aracılık Model Önerisi

TDF sisteminin İslâmi açıdan hangi zemine oturduğu hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada sayıca fazla olmamakla birlikte, ileri sürülen fikhî görüşler tek tek ele alınmış ve hangi İslâmi finansal araçlara karşılık geldiği incelenmiştir. Elbette sistemin fetva yönü fıkıhçıların alanıdır, burada yapılmaya çalışılan sisteme fetva vermek ya da fikhî görüş beyanında bulunmak değil; verilmiş fetvalar ve fikhî görüşlerden İslâmi finans ilkelerine uygun bir model önermektir.

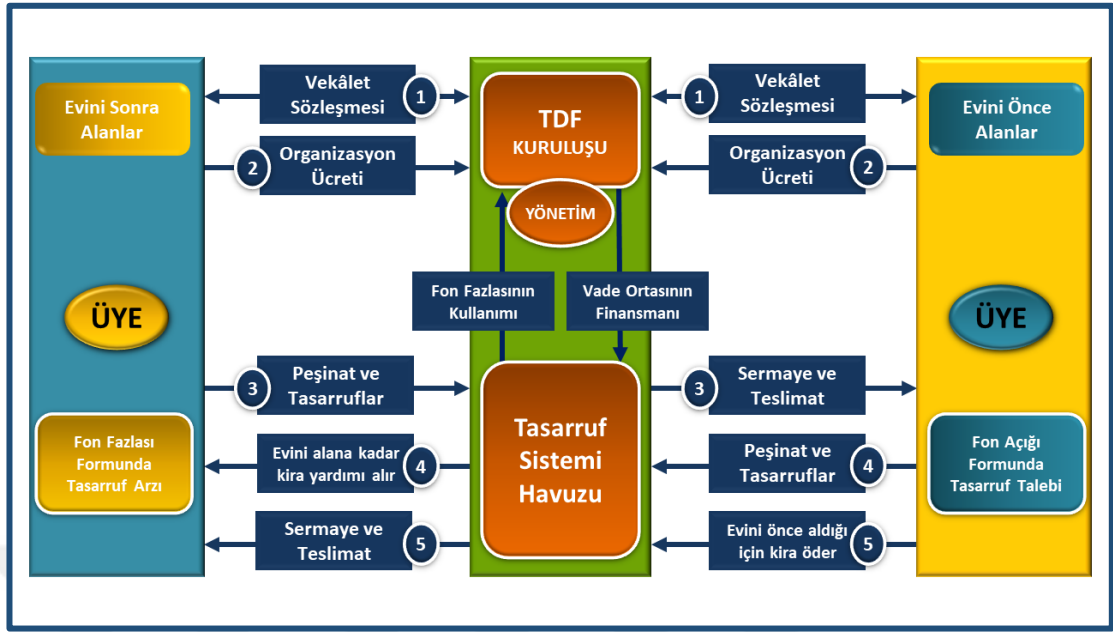
Öncelikle TDF sistemini İslâmi finans ilkeleri açısından değerlendirdiğimizde, TDF kuruluşları tasarruf havuzuna yatırdıkları paraya karşılık üyelerine belirli bir oranda kâr vermemekte ve faiz taahhüt etmemektedir. Her ne kadar Dinî, (2019: 71) bir finansal kurumun faizsizliği danışma kurulunun (fıkıh uzmanları kurulu) varlığı ile teyit edildiğini söylese de bugün henüz bu sistemi düzenleyen hukukî alt yapı oluşmadığından bu firmalarda bu kurumsal yapılar mevcut değerildir.

Bununla birlikte faizsizlik tasarrufa dayalı finasta iş modelinin doğal faizsiz olması nedeniyle bu iş modelinin faizli çalışması ancak zorlama olabilir (A.g.e.: 71). Sisteme giren üyeler baştan, sürecin sonunda ne alacaklarını bildiklerinden ğarar içermediği ve üyelerin alacağı ürünü elde etmesi şansa dayalı olmadığı için kumar da içermediği düşünölmektedir.

Bu girizgâhtan sonra finansal aracılık model çalışması üzerinde duralım. Buna göre TDF sisteminin İslâmi finansal aracılık modellemesi yapılırken hem bütünleşik genel bir iş modeli hem de tek tek modeller oluşturulmuştur. Burada önce mevcut genel iş modeli üzerinden çalışma ortaya konulacaktır. Ardından genel modelin haricinde klasik çekilişli yöntem, kısaltılmış vadeli çekilişli yöntem ve vade ortası yöntem açıklanacaktır.

Buna göre mevcut sistemin işleyişinde finansal aracı formunda bir kurum, fon fazlası formunda ve fon açığı formunda üyeler bulunmaktadır. Burada taraflar finansal aracılık modeli çerçevesinde kategorize edildiğinde fon fazlası olanlar, fon talebi olanlar ve finansal aracı kurum yerine oturmaktadır. Bundan sonra bu üç tarafın fonksiyonu ve birbirleri ile olan ilişkisi finansal aracılık yönünden incelenecektir. TDF sisteminin mevcut işleyişi Şekil: 4.5'te gösterilmektedir.

Şekil 4.5: Tasarrufa Dayalı Finansal Aracılık

Kaynak: Yazar

Bu finansal yapıda bir borç/kredi işlemi bulunmamaktadır. Buna mukabil konut, araç, arsa veya farklı finansal ihtiyaçlarını karşılamak isteyen, “tasarruf talebi” ve “tasarruf arzı” formunda üyeler bulunmaktadır. Burada konutunu sonra alan fon fazlası formundaki üyeler ve konutunu önce alan fon açığı formundaki üyeler finansal aracı formundaki kuruluş ile önce bir sözleşme imzalarlar. Sözleşme yaptıktan sonra sisteme giren aynı üyeden tasarruf döneminde tasarruf (fon) toplanmakta teslimat döneminde ise bu üyeye tasarruf (fon) aktarılmaktadır. TDF kuruluşları bu **vekâlet sözleşmesine** istinaden üyelerin bu süreçteki gerekli teknik, malî ve hukukî işlemlerini yapar, ödemeleri takip eder ve gerekli diğer işlemleri yaparlar. Sözleşme imzalandıktan sonra üyeler TDF kuruluşuna verdiği hizmetin bedeli ve firmanın kârı niteliğindeki organizasyon ücretlerini öderler.

Bu iş modelinde TDF kuruluşları tarafından sisteme giren üyelerden organizasyon ücretinden başka fazla bir ücret talep edilmediği için ve üyelere de kâr veya herhangi bir faiz olabilecek fazla ödeme taahhüt edilmemekte ve ödeme yapılmamaktadır. Ayrıca bu anlamda fon fazlası ve fon açığı formundaki üyelerin birbirlerine karşı da herhangi bir fazla ödemesi olmamaktadır.

Üyeler çekilişten sonraki aydan itibaren peşinat ve taksitlerini ödemeye başlarlar. Çekilişte konutu çıkan üyelere sermaye ve teslimatları yapılır. Konutu sonra çıkan üyelere TDF kuruluşu, konutu çıkana kadar kira yardımı ödemesi yapar. Bu aşamada konutunu önce alan üyeler de tasarruf havuzuna kira yardımı ödemesi yapmaktadırlar. Firmalar vade ortasında teslimatlarını alacak olan üyelere de tasarruf sistemi havuzundan destek sağlamaktadırlar.

Sistemin finansal aracılık yapısı ortaya konduktan sonra konunun uzmanlarınca konuya ilişkin farklı zaman ve zeminde ortaya konan fikhî görüşler ışığında TDF sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun model tasarımı şekillendirmeye çalışalım.

Buna göre;

Karaman (2011: S. 9, 16-18), **çekilişli sistemin** fıkhîta oturduğu yerin bağış demek olan **“ivazlı hibe”** olduğunu belirtmiştir.

Sifil (2013), ise elbirliği sistemini **“vekâlet”** ve **“icâre”** olmak üzere iki ayrı muamelenin bir araya getirilmesi şeklinde açıklamaya çalışmıştır. Buna göre şirketin müşteriler ile yaptığı sözleşmeyi umumî bir **“vekâlet”** akdi olduğunu başka bir ifadeyle firmanın başlangıçta üyeler tarafından, **“Ben taksitle, şu fiyatla bir ev almak istiyorum. Bu iş için firmaya umumî vekâlet verdim. Firma, benim bu maksadımı gerçekleştirmek, taksitle uygun bir ev satın almak üzere beni zarara uğratmayacak her türlü meşru tasarrufta bulunabilir.”** diyerek **“vekil”** kılındığını ifade etmektedir.

Talu (2014: 665-670), ise çekilişli sistemin, vade ortası teslim ve peşinatlı erken teslim sistemlerinin **“ivaz”**, başka bir ifadeyle bağışlanan tarafa herhangi bir mükellefiyet yükleyen şart ile yapılan **“hibe”**, bir **“teavün”** yani **“karşılıklı bir yardımlaşma ve dayanışma”** olduğunu ifade etmektedir. Talu, bunun **karz-ı hasen** veya **sarf** ile alakası olmadığını; uygulamada organizasyona katılan üyelerin fiilen borç veren ve borç alan taraf olmadığını gibi alıcı ve satıcı da olmadıklarını ifade etmektedir.

Talu, ayrıca organizasyona katılan üyelerin **karşılıklı hibe** ve yardım edici ve hibeyi, yardımı kabul edici olduklarını, bazı hibelerin birer **ivaz** şartıyla yapılmasının muteber olduğunu da ifade etmektedir. Talu açıklamasının devamında ivaz şartıyla mukayyed olan hibelerin, sadakaların sahih ve şart muteber olduğunu ve şer’an caiz olduğunu, bir kişi, başka bir kişiye hitaben: **“Bana şu kadar para vermek veya benim şu kadar borcumu ödemek şartıyla şu evimi sana hibe ettim.”** deyip o kişi de bu şartı kabul ve ifa etse hibenin gerçekleşeceğini, şart veya mükellefiyeti de içine alabilen **“ivazlı**

hibe” başlangıç itibariyle hibe ise de sonuç itibariyle satımdan ibaret olduğu için de câiz olduğunu ifade etmektedir.

Talu, Mecelle'nin 855. maddesinde “İvaz şartı ile olan hibe sahih ve şart muteberdir.” hükmü yer aldığını ve ayrıca **ivazlı hibenin** caiz olmasının hadis-i şeriflere dayandığını ifade etmektedir. Ve misal olarak, hibede ivaz, akid sonrasında bağışlanan kişi tarafından gönüllü olarak verildiği zaman ivazlı hibe, akid esasında şart koşulan veya kararlaştırılan bir karşılık konumunda olduğu zaman ise ivaz şartlı hibe söz konusu olduğunu belirtmektedir.

Talu, birinci tür ivazlı muamelenin, birbirinden bağımsız iki ayrı hibe akdi olarak da görülebileceğini, bu tür ivaz akdin mahiyetine tesir etmeyeceğini ifade etmektedir. Hatta bunun, hibeye hibeye karşılık verme, verilen hediyeye hediye ile mukabele etme anlamında düşünüldüğünden olumlu da karşılanabileceğini belirtmiştir.

Talu, üyeler ile imzaladığı sözleşmeye göre, TDF kuruluşunun fiilen **vekâlet** ve kefalette bulunan belirli şartlar ve belli bir akit ile yüzlerce, hatta binlerce iştirakçiyi, katılımcıyı üyeyi bir araya getiren organizatör olup, satıcı olmadığını belirtmektedir.

Hacak (2019: 38), üyeler konut ya da taşıt sahibi olmak için organizatör firma ile sözleşme yaparak sisteme dahil olduklarını ve yapılan bu sözleşmenin bildiğimiz standart sözleşmelerden biri olmayıp karma bir sözleşme olduğunu belirtmektedir. Buna göre ilk adımda üyelerin firmaya üyelikle ilgili gerekli her türlü işlemi yapmak üzere “**vekâlet**” verdiklerini, dolayısıyla ilk olarak “**vekâlet**” akdi söz konusu olduğunu ifade etmektedir.

Kaya (2017: 43) ise şirket ile müşteri arasındaki ilişkinin karma bir akit olarak görülmesi halinde farklı açılardan farklı akit hükümlerine, aynı açıdan ise aynı akit hükümlerine tabi kılınması gerektiğini belirtmektedir. Şirketin kâr elde etmesi açısından hem “**vekâlet**” hem “**karz**” hem “**mudarebe**” gibi bir kabulün doğru olmayabileceğini ifade etmektedir.

Sisteme ilişkin beş farklı öneride bulunan Kaya, bir önerisinde şirket ile müşteriler arasındaki ilişkinin “**vekâlet**” ilişkisi olduğunu ifade ettikten sonra toplanan fonları şirketin müşteriler adına vekâleten işleteceğini ve şirketin yaptığı işten “**vekâlet ücreti**” alabileceğini belirtmektedir. Sisteme giren üyelerin birbirleri ile aralarında olan ilişkiyi ise “**müşâreke**” esasına dayandıran Kaya, grup için oluşan fonda bütün müşterilerin girdikleri hisse oranında ortaklıkları olduğunu ifade etmektedir.

Hacak, bu grup içinde üyeler tarafından ilk ayın ödemeleri yapıldığında organizatör firma üyelerden aldığı bu vekâlete istinaden üyeler arasında azalan ortaklık “**azalan müşâreke**” akdi kurabileceğini ifade etmektedir. Hacak, ayrıca çoğu klasik ortaklıkların aksine buradaki amacın ticaret yapıp kâr elde etmek değil, toplanan para ile üyelerin almak istedikleri ürüne sahip olmalarını sağlamak olduğunu da belirtiyor.

Kahraman (2017: 78-81), Elbirliği sisteminde en az iki hatta bazen üç akdin bir arada bulunduğu için bunun mürekkep malî akitler zaviyesinden değerlendirmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Farklı işlemler dikkate alındığında bu sistemde “**bey, icâre, mudârebe, vekâlet, karz, şartlı hibe**” gibi akitlerin yere yer aynı işlem bünyesinde birleştiğini belirtmektedir.

Kahraman, sistemi toplanan fonun işletilmesi yönünden “**vekâlet**” akdine, yaptığı işlemlerden kazanç elde etme işini **mudarebeye**, grup üyeleri bazında mülkiyetin peyderpey birbirine devredilmesi yönüyle ise “**azalan müşâreke**”ye benzetmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Karaman, bu sisteme üye olan kişilerden **organizasyon ücreti** adı altında alınan ücretin yapılan organizasyonun ve hizmetlerin bedeli olduğunu ve firmanın bu ücreti almasında bir sakınca olmadığını belirtmiştir.

Talu, firmanın belirli şartlar ve belli bir akit ile yüzlerce, hatta binlerce iştirakçiyi, katılımcıyı üyeyi bir araya getiren organizatör olup, satıcı olmadığını belirtmektedir. Firmanın aldığı **organizasyon ücretinin** ise yaptıkları hizmete karşılık alınan bir ücret, bir komisyon olduğunu, belirli bir oranda ücret veya komisyon alınmasının helâl olduğunu ifade etmektedir.

Sifil, bu tarz bir vekâlet akdinde TDF kuruluşlarının **organizasyon ücreti** adı altında, yaptıkları organizasyon ve hizmetlerin bedeli olarak aldıkları ücretin vekâlet ücreti olarak değerlendirilebileceğini, yine bu tarz bir vekâlet akdinde vekilin (TDF Kuruluşu) belli bir vekâlet ücreti talep edebileceğini ve bunun helâl ve caiz olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca firmanın üyelerden organizasyon ücreti almasının, azalan müşârekenin (azalan ortaklık) organizesi ve bununla ilgili her türlü gerekli işlemlerin yapılması amacıyla üyelerle yapılan ücretli vekâlete dayandığını ifade etmektedir.

Hacak (2019: 38), yine firmanın bu vekâlet ile birlikte yapacağı her türlü işlem için üyelerden **organizasyon ücreti** almayı hak ettiğini, firmanın bu vekâlet ile üyeyi uygun bir grubun üyesi yapacağını ve grup oluşturacağını belirtmektedir.

Dinç (2019: 82), Tasarrufa dayalı finansal kurumların iş mevcut iş modelini vekâlet+takas olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte Dinç, diğer finansal kurumların banka niteliği taşıırken tasarrufa dayalı finansın “takas” özelliğine sahip olmasının “vekâlet” karakterini bastırarak önemde olduğunu da belirtmektedir.

Aydın (2019: 41-70), ise sistemde kullanılan yöntemlerin, “**ivazlı/karşılıklı hibe**”, “**borç para verme/karz**” ve “**sarf akdi**” ile ve ayrıca bu yöntemlerin hepsinin icâre, emanet/vedia ve diğer akitler ile de bir şekilde ilişkilendirilebileceğini ifade etmektedir. Aydın, bu çalışmada genel olarak çekilişli yöntemleri “ivazlı hibe” ve “borç para verme/karz” kapsamında, çekilişsiz yöntemleri ise sadece “borç para verme/karz” akdi kapsamında ele alınacağını belirtmektedir.

Aydın, kira yardımlı çekilişli yöntemde, iştirakçilerden önce teslimatını alan üyelerin diğerlerine veya şirkete kira yardımı adı altında yaptıkları fazla ödeme göz ardı edilerek belli bir sayıda kişinin bir grup oluşturmak suretiyle, her ay birbirlerine bir miktar para hibe ederek veya borç vererek, topladıkları para ile grupta bulunan birisine ev veya araba almalarında bir sakınca olmadığını ve bu hususun esas itibarıyla “**şarhli karz/karşılıklı borçlanma**” olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir.

Aydın, TDF sisteminin bir yardımlaşma veya ortak hedefli bir sözleşme olduğundan üyelerin yaptığı işlemin “mal şirketi” olmadığını, tam tersine üyelerin verdiği aidatların/taksitlerin, ivazlı/bedelli hibe hükmünde olduğunu belirtmektedir.

Aydın, çekilişli konut seçeneğinde de ivazlı hibe kapsamında grupta bulunan üyelerin birbirlerine farklı miktarlarda kira yardımı yapmalarının caiz olmadığını ifade etmektedir. Aydın, bunu Din İşleri Yüksek Kurulu’nun 28.03. 2013 tarihli mütalaasına dayandırmaktadır.

Aydın, kira yardımsız çekilişli yöntemin ise ister “**ivazlı hibe**” isterse “**şarhli karz**” olsun doğru uygulandığında **caiz** olduğunu ifade etmektedir.

Aydın, vade ortası teslim, peşinatlı ara ödemeli erken teslim ve serbest planlı çekilişsiz yöntemlerde “**borç verme/karz**” işlemi uygulandığını, ancak uygulamada faize dönüşmemesine dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yine Aydın, TDF sisteminin “çekilişli/sıra tespitli” yöntemlerinin İslâm hukuku açısından (şeran) herhangi bir sakınca olmadığını ifade etmektedir.

Aydın (2019: 62-67), sistemi organize eden TDF kuruluşlarının vermiş oldukları hizmetlerin karşılığında “organizasyon ücreti/çalışma bedeli/hizmet ücreti” adı altında

aldıkları ücretin piyasa şartlarına göre makul olduğu sürece caiz olduğunu da söylemektedir.

Fıkıh uzmanlarının tartışmalarından anlaşıldığı üzere; bu sistemi farklı akitlerin hükümlerine göre karma bir akit olarak izah etmek gerekmektedir. Bu hususta fıkıh uzmanlarında bir görüş birliği olduğu söylenebilir. Yine TDF kuruluşunun bu modelde nereye oturtulacağı diğer bir ifadeyle firma ile üyeler arasındaki ilişkinin “**vekâlet**” ilişkisi olduğu hususunda da konunun uzmanları ve akademisyenler arasında bir görüş birliği olduğu görülmektedir.

Ancak firma ile grup üyelerinin kendi aralarındaki ilişki hususunda ise “**ivazlı hibe**”, “**karz-ı hasen**”, “**azalan müşâreke**”, “**ivazlı karz**” ve “**takas**” şeklinde beş farklı görüş ortaya çıkmıştır. Her ne kadar üyeler arasındaki ilişki ilk bakışta “**karz-ı hasen**” veya “**ivazlı hibe**” görünse de buradaki ilişkide sisteme giren üyelerin birbirine borç verme (**karz-ı hasen**) veya karşılıklı birbirlerine bağışta bulunma (**ivazlı hibe**) gibi bir niyetleri olmadığı kanaatindeyim. Ayrıca “ivazlı karz/karşılıklı borçlanma” da işin ruhuna aykırı ve zorlama bir model olacaktır. Yine burada sisteme giren üyelerin birbirleri ile “takas” yaptığını varsaymak da zorlama bir yaklaşım olacaktır. Takas mantığı bir karşılıklılık ilişkisidir. Nasıl “ivazlı hibe” ve “ivazlı karz” zorlama bir yaklaşımsa “takas” yaklaşımı da aynıdır. Burada üyeler arasındaki bu ilişkiyi en iyi şekilde “azalan müşâreke” akdi ile izah etmek daha yerinde bir yaklaşımdır.

Burada TDF kuruluşları satıcı değil, aynı amaca matuf sisteme üye olan bireyleri sözleşmede belirtilen şartlar çerçevesinde bir araya getiren organizasyon firmalarıdır. Bu durumu; bir tarafta teslimatını sonra alacak olan *fon fazlası formunda fon arz eden* üyeler, diğer tarafta teslimatını erken alacak olan *fon açığı formunda fon talep eden* üyeler ve bu ikisi arasında sistemi “**vekâleten**” organize eden finansal aracı formunda TDF kuruluşu şeklinde kategorize edebiliriz.

Sisteme giren üyelerin maksadı ihtiyaç duydukları ürünü almak için gerekli finansmanı elde etmektir. Bu imece, yardımlaşma ve dayanışma mantığı ile üyeler karşılıklı birbirlerine destek olup fonlamaktadırlar. Sistemin yapısıyla alakalı olarak bir karşılıklılık ve yardımlaşma ilişkisi olsa da burada esasen bir ticari ilişki bulunmaktadır. İşte tam bu noktada aslında bir **ortaklık** söz konusudur. Bu ortaklık da üyeler arasındaki ilişkiyi düzenleyen “**azalan müşâreke**” sözleşmesidir.

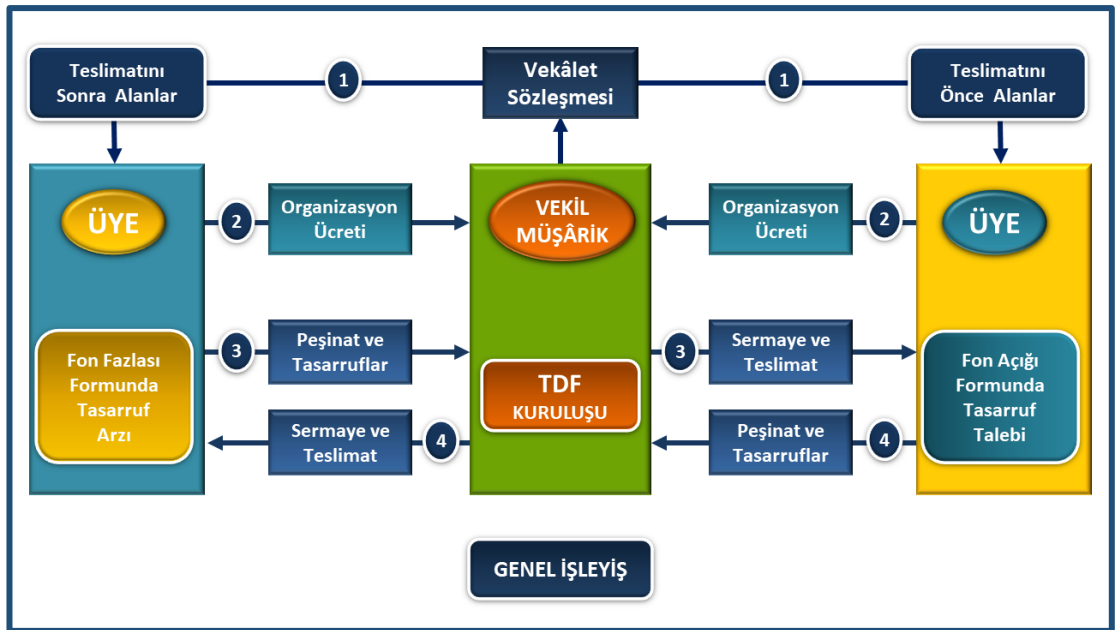
Bu yöntemi İslâmi finans ilkelerine göre modellediğimizde, tüketim ve yatırım için ihtiyaç duydukları fona sahip olmak isteyen fon fazlası ve fon açığı formundaki üyeler TDF kuruluşu ile bir **sözleşme** yaparak sisteme üye olmaktadır. Firma ile üyeler arasındaki bu ilişki bir **“vekâlet”** ilişkisi olup; imzalanan **sözleşme** bir **“vekâlet”** akdidir. Bu finansal iş modelinde firmalar **“vekil”** konumundadır. Bu süreçte üyeler gerekli sermayeyi oluşturmak için karşılıklı birbirlerini fonlayarak desteklerken, firmalar ise yapılan bu finansal işleme **“vekil”** olarak aracılık yapmaktadırlar.

Bu sözleşme ile üyeler, firmalara bu süreçteki gerekli teknik, malî ve hukukî işlemlerini yapmak ve diğer gerekli işlemleri yapmak üzere **“vekâlet”** vermektedir. Firmalar, bu vekâlet sözleşmesine istinaden üyelerin bu süreçteki vekâlete konu bütün işlemlerini yapacağı için, organizasyon ücreti veya hizmet bedeli adı altında **“vekâlet ücreti”** almaları konu hakkında görüş bildirenler tarafından uygun görülmektedir.

Bu iş modelinde üyelerin birbirleri ile aralarındaki ilişki ise **“ortaklık”** esasına dayanan **“azalan müşâreke”** sözleşmesidir. TDF kuruluşları başlangıçta üyelerden aldığı **“vekâlet”** ile gruplar/ortaklıklar **“azalan müşâreke”** akdi tesis etmektedir.

Yukarıda üzerinde durulan fikhî görüşler ışığında TDF sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun olarak tasarlanan model Şekil 4.6’da aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4.6: TDF Sistemi’nin İslâmi Finansal Aracılık İş Modeli

Kaynak: Yazar

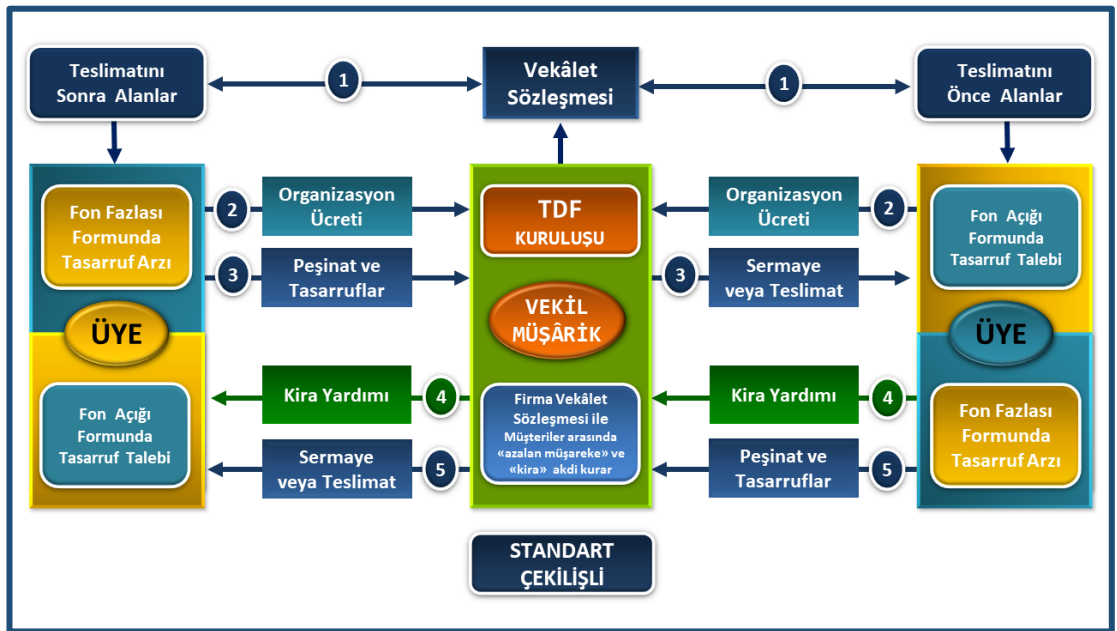
4.2.2. Klasik Çekilişli Yöntem İslâmi Finansal Model Tasarımı

Burada da vekâlet ve organizasyon ücretine ilişkin hükümler genel model ile aynıdır. Bu sistemde üyeler ilk ay taksitlerini ödediğinde TDF kuruluşları bu “vekâlet” ile üyeler arasında “azalan müşâreke” akdi kurmaktadır. Bu ortaklık ile üyelerin ödedikleri aylık taksitler tasarruf havuzunda toplanarak “sermaye” oluşturulur. Bu sermaye ile çekilişte teslimat sırası gelen üye, havuzda biriken fonu firmadan alarak konutunu alabilir. Böylece bu üye grubun diğer üyeleri ile bu konut üzerinde önce “müşterek mülkiyet” sahibi olur. Gruptaki diğer üyelerin paylarını her ay satın alarak sonunda birlikte alınmış olan bu konut üzerinde “bireysel mülkiyet” sahibi olur.

Yine firma vekâleten üyeler arasında “kira akdi” kurabilir. Üyeler organizasyon tutarının tamamını ödemediği konutlarının tam sahibi olmadıkları için kira uygulaması meşru görülmüştür. Kira uygulaması, sistemin devamlılığını dengesi ve üyeler arasında adaleti tesis etmek için önemlidir. Bu kira akdi sayesinde her ortak/hissedar üye konut üzerindeki hissesi oranında konuta erken oturan üyeden kira alabilmektedir.

Yukarıda üzerinde durulan fikhî görüşler ışığında TDF sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun olarak tasarlanan bu model Şekil 4.7’de aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4.7: TDF Sistemi Çekilişli Yöntem İslâmi Finansal Model Tasarımı

Kaynak: Yazar

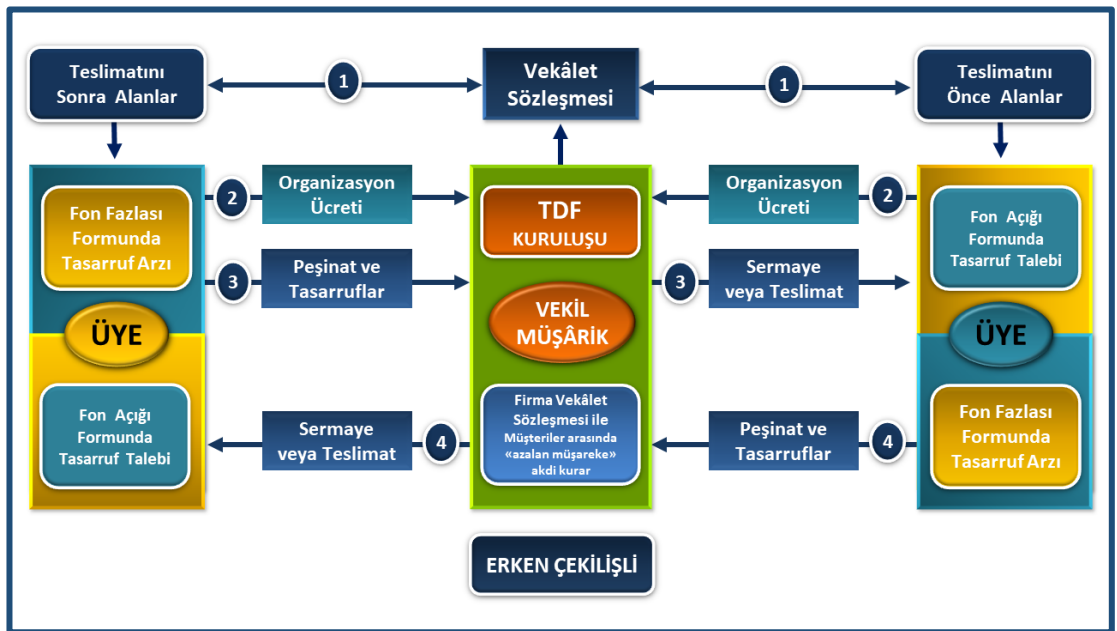
4.2.3. Kısıltılmış Vadeli Çekilişli Yöntem İslâmi Finansal Model Tasarımı

Burada da vekâlet ve organizasyon ücretine ilişkin hükümler genel model ile aynıdır. Bu sistemde üyeler ilk ay taksitlerini ödediğinde TDF kuruluşları bu “vekâlet” ile üyeler arasında “azalan müşâreke” akdi kurmaktadır. Bu ortaklık ile üyelerin ödedikleri aylık taksitler tasarruf havuzunda toplanarak “sermaye” oluşturulur. Bu sermaye ile çekilişte teslimat sırası gelen üye, havuzda biriken fonu firmadan alabilir. Böylece bu üye grubun diğer üyeleri ile bu konut üzerinde önce “müşterek mülkiyet” sahibi olur. Gruptaki diğer üyelerin paylarını her ay satın alarak sonunda birlikte alınmış olan bu konut üzerinde “bireysel mülkiyet” sahibi olur. Böylece vade sonunda grubun bütün üyeleri aldıkları konutun tam sahibi olurlar.

Bu yöntemde üyeler arasındaki “azalan müşâreke” ilişkisinde üyeler arasında kira akdi kurulmadığı için organizasyon ücreti haricinde, her bir üyenin tasarruf havuzuna yatırdığı ve bu havuzdan aldığı miktar eşit olmalıdır (Hacak, 2019: 38-39).

Yukarıda üzerinde durulan fikhî görüşler ışığında TDF sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun olarak tasarlanan bu model Şekil 4.8’de aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4.8: TDF Sistemi Kısıltılmış Vadeli İslâmi Finansal Model Tasarımı

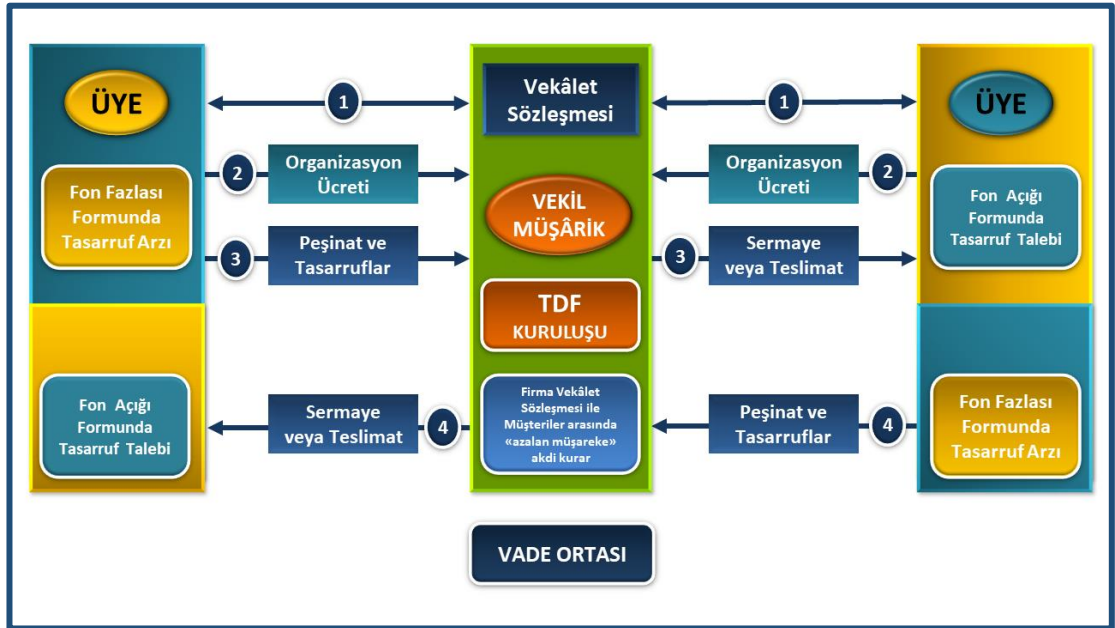
Kaynak: Yazar

4.2.4. Vade Ortası Yöntem İslâmi Finansal Model Tasarımı

Burada da vekâlet ve organizasyon ücretine ilişkin hükümler genel model ile aynıdır. Bu sistemde üyeler ile firma arasında ikili bir ilişki olduğu için üyelerden gruplar oluşturulmamaktadır. Buna göre üye ile firma arasında **mudarebe** (emek-sermaye ortaklığı) **akdi** yapılabilir. Bu sözleşmede üye firmaya vekâlet verdiği için, firma vade ortasına kadar tasarruf havuzunda birikecek tasarrufları kâr elde edecek şekilde işletebilir. Sözleşme gereği vekâlet akdi sayesinde TDF kuruluşu, yönettiği bu tasarruf fonu ile “**azalan müşâreke**” içine dâhil eder. Buradaki azalan müşâreke, vade ortasına kadar üyenin yatırdığı taksitlerle firmanın tasarruf havuzundaki fondan aktardığı miktarın bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan sermayenin birleştirilmesi ve bu sermayenin üyeye konut finansmanı olarak verilmesiyle kurulur. Vade ortası yönteminde sisteme katılan üyeler “**mudarebe akdini**” ister gelir paylaşımı isterse gelir paylaşımsız yapabilir.

Yukarıda üzerinde durulan fikhî görüşler ışığında TDF sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun bir model tasarlanmıştır. Önerilen bu model Şekil 4.9’da görülmektedir.

Şekil 4.9: TDF Sistemi Vade Ortası İslâmi Finansal Model Tasarımı

Kaynak: Yazar

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, yapılan araştırma sonucunda tespit edilen bulgular tartışılmış ve buna göre bir değerlendirme yapılmıştır. Literatür taramasından da görüleceği gibi iş modeli odaklı tasarrufa dayalı finans sistemi üzerine yeterli çalışma yapılmamıştır.

1991 yılında yüksek faiz ve enflasyon karşısında etkilenmeyen TDF sistemini ilk defa bir şirket araç alımında, 2005 yılından bugüne kadar ise konut, arsa ve farklı ihtiyaçların finansmanında uygulamaktadır. Türkiye’de son yirmi sekiz yıldır araç, arsa, konut edinimi ve benzeri alanlarda ihtiyaç duyulan finansmanın sağlandığı banka-dışı faizsiz bir finansman modeli olarak ele alınan bu sistemi bugün ise yirmiye yakın firma farklı yöntemler kullanarak uygulamaktadır.

Bu çalışmada, literatür taraması yapılmış ve TDF sistemi hakkında bilgi edinmek, hali hazırda var olan bir durumu tespit etmek ve bulgulardan hareketle sistem için İslâmi finans ilkeleri çerçevesinde bir model önermek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre bir model çalışması yapılmıştır. Bu bulgulara göre TDF kuruluşları tarafından aynı amaca matuf bireyler organize edilerek gruplar oluşturulduğu ve bu yapı içinde finansal ihtiyaçlarını karşıladıkları görülmüştür.

Bu finansal yapının konvansiyonel finansal aracılık modeline birebir benzememekle birlikte şekilsel yapıya benzetilebileceği görülmüştür. Aynı şekilde İslâmi finans aracılık modeli ile de benzerlikleri olduğu tespit edilmiştir.

TDF kuruluşlarının organizasyonu ile gerçekleşen bu sistemde tüketim ve yatırım ihtiyaçlarını finanse etmek isteyen bireyleri dönemsel olarak kategorize ettiğimizde, konutunu sonra alacak üyelerin ilk aylarda yaptığı ödemeleri “**tasarruf dönemi**” konutunu aldıktan sonraki dönem ise “**geri ödeme dönemi**” olarak değerlendirilmiştir.

Buna göre konutunu sonra alacak olan üyeler konutunu önce alan üyeleri fonladıkları için fon fazlası formunda fon arz eden (**tasarruf fazlası olan**) üyeler olarak iş modelinde yerine konmuştur. Konutunu önce alan üyeler ise gerekli fona erken kavuştukları için fon açığı formunda fon talep eden (**tasarruf açığı olan**) üyeler olarak iş modelinde yerine konulmuştur.

Bu tez çalışmasında TDF sisteminin iş modeli tanımlanmış, İslâmi finansal işleyiş modeli tasarlanmış ve bu finansal iş modeli üzerinden TDF sistemine İslâmi finans ilkelerine uygun bir model önerisi getirilmiştir.

Geliştirilen iş modeli ışığında **Tasarrufa dayalı finans sistemi için İslâmi finans ilkelerine uygun model** önerimizde ve TDF kuruluşları üye ile olan ilişkisinde “**vekil**” konumunda, üyeler arasındaki ilişki ise “**azalan müşâreke**” olarak modellenmiştir. Buna göre TDF kuruluşları üyelerin “**vekili**” sıfatıyla, yine üyeler arasında “**azalan müşâreke**” akdi ve “**kira**” akdi kurmaktadır.

Bu sözleşme ile sisteme üye olan bireyler, TDF kuruluşuna bu süreçteki gerekli teknik, malî ve hukukî işlemlerini yapmak ve diğer gerekli işlemleri yapmak üzere “**vekâlet**” vermektedir. Buna karşılık ise bir **organizasyon ücreti** almaktadır. TDF kuruluşları, bu vekâlet sözleşmesine istinaden üyelerin bu süreçteki vekâlete konu bütün işlemlerini yapacağı için, organizasyon ücreti, çalışma bedeli veya hizmet bedeli adı altında “**vekâlet ücreti**” almaları fıkıh uzmanlarınca uygun görülmektedir.

Faiz hassasiyeti olan bireyler ev, arsa, araç, eğitim, sağlık, turizm, hac, düğün, askerlik ve benzeri farklı tüketim ihtiyaçlarını karşılamak ve yatırım yapmak için İslâmi finans ilkelerine uygun uzun vadeli ve düşük maliyetli fonlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle tasarrufa dayalı finans modeli bu hassasiyete sahip bireyler için bir tercih sebebi ve bu sistem Dünya’da ve Türkiye’de örnek alternatif bir model olabilir.

Bu çalışmanın bundan sonra yapılacak çalışmalara, tasarrufa dayalı finans sisteminin geliştirilmesine ve hukukî, teknik ve kurumsal düzenlemelerin yapılması aşamasında yetkililere, yine TDF sisteminin standartlarının oluşturulması aşamasında akademisyenlere ve yetkililere kaynak ve örnek teşkil edecektir. Bu anlamda çalışmanın bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, A. (2010). Global Financial Crisis: An Islamic Finance Perspective. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 3(4).
- Akbulak, Y. ve Özgüç, E. (2004, Kasım-Aralık). Alternatif Finansman Yöntemi Olarak İslâmi Finansal Araçlar ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *Active Finans Dergisi*.
- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akten Çürük, S. (2013). *İslâmi Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut orunlar ve Çözüm Önerileri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Algaoud, Latifa M. and Mervyn K. Lewis (2007). Islamic Critique Of Conventional Financing. M. Kabir Hassan and Mervyn Lewis, (Eds), *Handbook of Islamic Banking*, Edward Elgar Publishing.
- Al-Suwailem, S. I. (2010). Decision-making under Uncertainty: an Islamic Perspective, in Islamic Banking and Finance. Munawar Iqbal (Ed.), *Islamic Foundation Publishing*
- Altay, N. O. (1997). F. Almanya’da Yerel Yönetim Bankacılığı: Tasarruf Sandıkları Organizasyonları. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 6 (2): 64-82.
- Aydın, F. M. (2019). Tasarrufa Dayalı Yardımlaşma Usulü Finansman Modelleri ve Fikhî Açıdan Değerlendirilmesi. *Güncel Dinî Meseleler İstişâre Toplantısı- VII*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 41-70.
- Aydın, N. v. (2012). *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

- Azalan Müşâreke, <https://katilimfinansdergisi.com.tr/azalan-musareke/> [25.03.2019].
- Baştürk, Z. H. (1989). *Türkiye’de Konut Politikası – Finansman Tedariki ve Kullanma Metodolojisi Üzerine Optimal Bir Yaklaşım*, Ankara: DPT.
- Baysa, H. (2006). *Faizsiz Finans Kurumları Çalışma Yöntemlerinin İslâm Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi* (Bitirme Tezi). Diyanet İşleri Başkanlığı, Akçaabat Darıca İhtisas Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Trabzon.
- Bayındır, S. (2015). *Fıkıh ve İktisadî Açından İslâmi Finans (Para ve sermaye Piyasaları)*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- S. (2017). Panel-Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans Sistemi’nin Faizsiz Finans İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi. H. M Günay vd. (Eds.), *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 103-107.
- Canbaz, M. (2016). *Katılım Bankacılığı*, (1.Baskı). İstanbul, Beta Yayınları.
- Demir, E. (2014). Konut Alımları İçin Yeni Bir Finansman Yöntemi: Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi., <http://www.ekonomi.isbank.com.tr> [28.03.2019].
- Dinç, Y. (2016). Katılım Fonunun Hukukî Niteliği Üzerine Fıkıhî Sorunlar, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8 (15), 337-357.
- (2017). Karşılaştırmalı Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılık. Saim Kayadibi vd., Sarıbaş, H. (Ed.), *İslâm İktisadı ve Finansı*, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No:22, 89-102.
- (2019). *Tasarrufa Dayalı Finans*, İstanbul: Beta Yayınları.
- DPT (1989). *Alternatif Konut Finansman Sistemleri*. DPT VI. BYKP. ÖİK. Raporu. Ankara.
- Elgari, M. A. (2003). Credit Risk in Islamic Banking and Finance. *Islamic Economic Studies*, 10 (2).
- Eminevim/çekilişle ev alma sistemi, <https://www.eminevim.com/cekilisle-ev-alma-sistemi> [27.03.2019].
- Eminevim/düşük taksitli çekilişli sistem, <https://www.eminevim.com/dusuk-taksitli-cekilisli-sistem> [27.03.2019].
- Eminevim/peşinatlı sistem, <https://www.eminevim.com/pesinatli-sistem> [27.03.2019].

- Eminevim/kira destekli çekilişli sistem, <https://www.eminevim.com/kira-destekli-cekilisli-sistem> [27.03.2019].
- Eminevim/vade ortası sistem, <https://www.eminevim.com/vade-ortasi-sistem> [27.03.2019].
- Ergüven, M. (2019). *Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemini Tercihleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Eminevim Yayınları.
- Erdoğan, S. (1992). *İslâm Ekonomisinde Tasarruf ve Ekonomik Gelişme*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 61.
- Es-Sadr, M.B. (1993). *İslâm Ekonomi Sistemi*, (B. Eryarsoy, Çev.). Ankara: Rehber Yayıncılık, C: 3.
- Faiz, <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu#1532> [28.05.2019].
- Günel, G. (1982, Nisan). *Konut Kurultayı*. Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası.
- Günay, H. M., Görmüş, Ş., Koç, İ. Ve Çekin, Ö. (Ed.). (2017). *Tasarrufa Dayalı Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Hacak, H. (2017). Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans Sistemi'nde Yapılan Akitlerin Analizi. (Elbirliği Finansman Sistemi Üzerinden). H. M Günay vd. (Eds.), *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 85-102.
- (2019). Bir Finansman Modeli Olarak Elbirliği Sistemi'nin Fıkhî Tahlili. *Elbirliği Dergisi*, İstanbul: Ege Basım, S. 17: 38-39.
- Iqbal, M. and Philip M. (2005). *Thirty Years of Islamic Banking History, Performance and Prospects*, Palgrave Macmillan.
- İçerik Analizi, <https://docplayer.biz.tr/421042-Nitel-analizler-icerik-ve-betimsel-analiz.html> [23.09.2019].
- İstisna, <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/en-cok-kullanilan-islami-finans-urunleri--borsa-gundem-> [28.05.2019].
- Karaman, H. (2003). *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, 3. Baskı, İstanbul: İz Yayınları.
- Karaman, H. (2011). Faize Girmeyin Demek Yetmiyor. Alternatif Göstermek Gerekıyor. *Elbirliği Dergisi*, İstanbul: Diasan Matbaacılık, S. 9: 16-18.

- Kaya, S. (2017). Faizsiz Finans İlkeleri ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Dair Öneriler. Günay, H. M. vd. (Eds.), *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 41-50.
- Kılıç, S. (2007). Konut Finansman Modeli Olarak Yapı Tasarruf Sandıkları: Almanya ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi İİBF, 14(1), 233.
- Koç, İ., Çekin, Ö. (2017). Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi: İşleyiş, Değerlendirme ve Tasarım. Günay, H. M. vd. (Eds.), *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 9-39.
- Kur'an-ı Kerim. Bakara Suresi: 275-278.
- Mannan, M.A. (1973). *İslâm Ekonomisi: Teori ve Pratik* (B. Zengin, Çev.). İstanbul: Fikir Yayınları.
- Mohsin, M. (2005). Assessment Of Corporate Securities in Terms Of Islamic Investment Requirements. *An Introduction to Islamic Economics & Finance*, Sheikh Ghazali Sheikh Abod, Syed Omar Syed Agil and Aidit Hj. Ghazali, CERT Publications.
- Özsoy, İ. (1995). Faiz. *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C: 12.
- (2012). Fıkıh Doktrinde Para ve Faiz. *Fıkhi Açıdan Finans ve Altın İşlemleri*, İstanbul: İSAV Yayınları.
- Öztürk, A. (2017). Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans Sisteminde Fon Fazlası Varlıkların Değerlendirilmesi. Günay, H. M. vd. (Eds.), *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 51-68.
- Samad, A.N., D. Gardner, and Bradley J. Cook (2005). Islamic Banking and Finance in Theory and Practice: The Experience of Malaysia and Bahrain. *The American Journal of Islamic Social Sciences*, No: 22: 2.
- Selem, <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/en-cok-kullanilan-islami-finans-urunleri--borsa-gundem-> [28.05.2019].
- Serpam, (2013, Mayıs). İslâmi Finans. *Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi*, Araştırma Notları-1.

- Sifil, E. (2013). Eminevim, Elbirliği sisteminin Fıkhî Temelleri. Yayınlanmamış makale taslağı.
- Talu, M. (2014). *Soru ve Cevaplarla Dinî Meselelerimiz*, İstanbul: Tereke Yayınevi, C: 3, 665-670.
- Tasarruf Akademi, (2019, October). Islamic Finance Report: Focus on Turkey. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Tok, A. (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslâmi Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. Ankara: SPK Yeterlik Etüdü.
- Türker, H. (2010). İslâmi Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler. Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Ankara.
- Yanpar, A. (2015). *İslâmi Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, 2. Baskı. İstanbul: Scala Yayıncılık.

EKLER

EK: 1-a) Ebubekir Sifil'in Fıkhi Görüşleri

Ebubekir Sifil Hoca 28.02.2013

EMİNEVİM/ELBİRLİĞİ SİSTEMİNİN FIKHİ TEMELLERİ

Sistem, ev almak amacıyla taksitlerini bir araya getirmeyi ve her ay biriken miktarla iştirakçilerden birinin kiracı olmasını kabul eden iştirakçilerin sermayelerini belli bir organizasyonla bir havuzda toplaması üzerine kuruludur.

Burada Eminevim, aynı maksadı taşıyan insanları bir araya getiren bir organizasyon yapıyor. Bu sistemi, iki ayrı muamelenin bir araya gelmesi şeklinde açıklayabiliriz:

BİRİNCİ AŞAMA: VEKÂLET

- Eminevim'in başlangıçta iştirakçiler tarafından "vekil" kılınması. Bu, umumî bir vekâlet akdi olmalıdır. Burada vekâlet bağlamında, iştirakçilerden her birinin (her bir müvekkilin) şöyle bir irade beyanında bulunduğunu söyleyebiliriz: "Ben taksitle, şu fiyatla bir ev satın almak istiyorum. Bu iş için Eminevim firmasına umumî vekâlet verdim. Eminevim, benim bu maksadımı gerçekleştirmek, taksitle uygun uygun bir ev satın almak üzere beni zarara uğratmayacak her türlü meşru tasarrufta bulunabilir. Bu tarz bir vekâlet caizdir. (Bilmen Kamusu, VI, 334, madde: 55; Zuhaylî, İslam Fıkhi Ansiklopedisi, V, 116)
- Vekâlet akdinde vekil belli bir ücret talebinde bulunabilir (Mecelle, madde: 1467) ve bu ücreti müvekkilin sisteme katılırken ödeyeceği peşinat ile birlikte alabilir.
(Mevcut sistemde "organizasyon ücreti" olarak zikredilen ücret, bir "vekâlet ücreti" olarak değerlendirilir.)
- Bu minval üzere aldığı umumî vekâlet ile Eminevim, aynı maksatla kendisini aynı tarzda vekil tayin etmiş bulunan diğer müvekkillerin (iştirakçilerin) taksitlerini toplayacağı bir havuz oluşturur.
- Eminevim, bu havuzda biriken taksitleri birleştirerek her ay mülkiyeti müvekkiller arasında müşterek olmak üzere bir ev satın alır. Kendisine verilen umumî vekâlet, evin evsafı konusunda çıkabilecek muhtemel anlaşmazlıkları baştan engelleyici bir fonksiyona sahip olacaktır. (Mecelle, madde: 1459)
- Mülkiyeti müşterek olmak üzere satın alınan eve, aralarında her ay çekilecek kur'a ile bir müvekkil (iştirakçi), diğer müvekkillere (iştirakçilere) vekâlet eden Eminevim ile belli bir icare akdi tanzim ederek oturur.
(Mevcut sistemde bu durum, "Evini alan iştirakçi kiradan kurtulduğu için halen kirada oturan diğer iştirakçilere bir miktar kira yardımı yapar" şeklinde izah edilmektedir. Bu durumda eve geçip oturan iştirakçi, başlangıçta öngörülen taksit miktarından bir miktar fazla taksit ödemeye başlamakta, dolayısıyla başlangıçta ev almak üzere hedeflediği –söz gelimi– 100 bin lira, nihaî aşamada –söz gelimi– 105 bin lira olabilmektedir. Bu ise vekil aleyhine sonuç doğuran bir işlemdir. Bu mahzurdan kurtulmak için aşağıda "ikinci aşama"da zikredilecek olan "icare akdi" devreye sokulmalıdır.)
- Bu şekilde her ay alınacak müşterek mülkiyetli evde, kur'a ile belirlenecek bir

1

Scanned with CamScanner

EK: 1-b) Ebubekir Sifil'in Fıkhi Görüşleri

İştirakçi (müvekkil) oturacak ve kendisiyle, "ikinci aşama"da zikredilecek veçhile icare/kira sözleşmesi yapılacaktır.

İKİNCİ AŞAMA: İCARE

- Kur'a sonucu belirlenen iştirakçi, iştirakçiler arasında müşterek mülkiyetli olarak satın alınan evde kiracı olarak oturmaya başlayacaktır. Bu andan itibaren kendisiyle "icare akdi" imzalanacak. Evde oturmaya başlayan iştirakçi, en baştan Eminevim ile vekâlet sözleşmesi imzalarken üzerinde anlaşığı taksidi ödemeye devam edecek; ancak buna ilave olarak bir miktar fazla ödemede bulunacaktır.

Bu fazlalık mevcut sistemde "ev almak için sırasını bekleyen ve kiracı durumunda olan diğer iştirakçilere yardım/katkı" olarak izah edilmektedir. İcare akdi devreye sokulduğunda ise bu uygulamanın izahı şöyle olacaktır: İştirakçi (müvekkil) müstakil olarak mülkiyetine alabileceği ev için yapması gereken ödemeyi henüz tamamlamamıştır. Bu durumda o, kendisinin de dahil olduğu iştirakçilerin katılımıyla ve hepsinin ortak mülkiyeti olan bir evde oturmaktadır. Dolayısıyla diğer iştirakçilere bir miktar kira ödemesi tabiidir. Bu durumda –söz gelimi– kendisinin normal taksidi ayda 1000 tl. ise o, bunu, ileride müstakillen mülkiyetine geçireceği evin taksidi olarak ödemeye devam edecek, buna ilaveten de –söz gelimi– 100 tl. daha ödeyecektir ki, bu da "kira bedeli" olacaktır.

- Süreç sona erene kadar bu şekilde iştirakçilerden her biri her ay alınan müşterek mülkiyetli evlerde oturacak ve bir yandan ileride müstakillen malik olacakları evin taksitlerini öderken, diğer yandan ilave bir bedeli "kira ücreti" olarak ödeyeceklerdir.
- Bu durumdaki her iştirakçiyle kira akdi imzalanacak ve bu akitte, dilerse o evi başkasına kiraya verebileceği maddesi de eklenecektir. Ancak mülkiyet müşterek olduğu için evi başkasına satması söz konusu olmayacaktır.
- Bu şekilde bütün iştirakçiler sürecin sonunda taksitlerini bitirdiklerinde icare akdi sona erecek ve yerini "temlik" alacaktır.
- Bu durumda en başta iştirakçilerden (müvekkillerden) alınan vekâlet de, vekâletin gayesi gerçekleştiği için sona erecektir.

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Murat ERGÜVEN
Doğum Yeri/Yılı : Gerede- Bolu/Türkiye /1971
E-posta : dr.muraterguven@gmail.com
Gsm : 0 532 362 1971
Adresi : Kısıklı Cad. Altunizade Mah. No: 36 Üsküdar / İSTANBUL

KİTAP, MAKALE VE BİLDİRİLER

Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemini Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. Mayıs-2019, İstanbul: Eminevim Yayınları.

A study on factors affecting customers' preferences of cooperation system in housing finance. International research journal of applied finance ISSN 2229-6891 Vol. VI Issue-9 September, 2015, (M. Erguven, F. Kaya).

Konut finansmanında Elbirliği sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. Kastamonu Üniversitesi İİBFD, Temmuz 2016, S. 13. (M. Ergüven, F. Kaya).

Konut finansmanında Elbirliği sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. ICISEF-2015, International Congress on Islamic Economics and Finance. 21-23 October, 2015, Sakarya/Turkey. (M. Ergüven, F. Kaya).

Aile Şirketlerinde Kurumsallaşmanın Sürdürülebilirlik Açısından Önemi, USAK-2017, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi, International Social Research Congress 20-22 April 2017, Istanbul/Turkey. ISBN: 978-605-82729-0-3, C. VI, s. 1709-1725, (M. Ergüven, F. Kaya).

Güneş Enerji Sistemi Yatırımlarında Elbirliği Sistemi, ENCON-2018, International Congress of Energy, Economy and Security. Proceedings Book. Istanbul/Turkey.

Banka-dışı Faizsiz Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi, ISEFE-2018, International Congress of Islamic Economy, Finance and Ethics. Proceedings Book. Istanbul/Turkey.

Banka-dışı Faizsiz Finans Sistemi Olan Elbirliği Sistemi'nin İnsani Finans Yönü, ICOMEP-2018 Spring, International Congress of Management, Economy and Policy. Istanbul/Turkey.

Tarım Yatırımlarında Elbirliği Sistemi, YEKAS-2018, Yerel Kalkınma Sempozyumu, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu/Turkey.

Tekâfül Sigorta ve Türkiye İçin Önemi, ICOIEF-2018, International Congress on Islamic Economy and Finance: The Past and The Present, Safranbolu/Karabük/Turkey. 27-29 September-2018. S. 414. (M. Ergüven, F. Kaya).

EĞİTİM

- 2012-2014 : (Master) THK Üniversitesi / İşletme / ANKARA
1990-1994 : (Lisans) Gazi Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / KASTAMONU
1985-1988 : (Lise) Endüstri Meslek Lisesi / Gerede-BOLU

MESLEKİ DENEYİM

- 2018-..... : Emin Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Bşk Danışmanı/İst.
2016-..... : Emin Şirketler Grubu -Emin Travel Genel Müdürü/İstanbul
2014-2016 : Emin Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Danışmanı/İstanbul
2012-2014 : MEB; Öğretmenevi ve ASO Müdürü/ Bolu/ Türkiye
2010-2012 : ASPB; Huzurevi ve Rehabilitasyon Müdürü/ Bolu/ Türkiye
2010-2010 : MEB; Okul Müdürü/ Bolu/ Türkiye
2003-2010 : MEB; Öğretmen/ Bolu/Türkiye
1999-2003 : MEB; Okul Müdürü/ Bolu/Türkiye
1997-1999 : MEB; Öğretmen/ Bolu/Türkiye
1994-1997 : MEB; Öğretmen/ Sakarya-Düzce/Türkiye

ÖDÜLLER

- 2010 Yılı : Takdir Belgesi (Bolu Valisi)
2010 Yılı : Teşekkür Belgesi (Milli Eğitim Müdürü)
2010 Yılı : Teşekkür Belgesi (MEB-TFT)
2010 Yılı : Teşekkür Belgesi (Milli Eğitim Müdürü)
2008 Yılı : Plaket (Medya Takip Gazetesi)
2008 Yılı : Takdir Belgesi (Gerede Kaymakamı)
2002 Yılı : Teşekkür Belgesi (İl Milli Eğitim Müdürü)
2001 Yılı : Aylıkla Ödüllendirme (İlköğretim Genel Müdürü)
2001 Yılı : Teşekkür Belgesi (İl Milli Eğitim Müdürü)